

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Педагогічний факультет
Кафедра початкової освіти та освітніх інновацій

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему:

РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МЕДІАОСВІТИ

Виконала: здобувачка вищої освіти
ОПП «Початкова освіта», спеціальності
013 Початкова освіта, групи ПОзм-22
Спеціальності: 013 Початкова освіта
Кімачук Яна Василівна

Керівник: **Червінська І. Б.**, доктор
педагогічних наук, професор, професор
кафедри початкової освіти та освітніх
інновацій

Рецензент: **Протас О. Л.** доктор
педагогічних наук, професор кафедри
соціальної педагогіки та соціальної
роботи

АНОТАЦІЯ

Кімачук Я. В. «Розвиток лідерських якостей молодших школярів засобами медіа-освіти»: кваліфікаційна (магістерська) робота. Івано-Франківськ: Карпатський національний університет імені Василя Стефаника. 2025. 70 с.

Мета роботи – теоретично охарактеризувати та експериментально перевірити дієві педагогічні умови розвитку лідерських якостей здобувачів початкової освіти.

У межах першого розділу роботи розкрито теоретико-методологічні засади розвитку лідерських якостей молодших школярів. Проаналізовано наукові підходи до формування лідерських якостей зростаючої особистості, визначено психолого-педагогічні особливості розвитку лідерських якостей у дітей молодшого шкільного віку та охарактеризовано сутність і структуру лідерських якостей у сучасних педагогічних дослідженнях.

У другому розділі роботи представлено медіа-освіту як ефективний засіб розвитку лідерських якостей молодших школярів. Окреслено її роль у формуванні особистості, розглянуто основні форми, методи та технології використання медіа на уроках початкової школи, а також проаналізовано стан застосування медіа-ресурсів у навчальному процесі.

У третьому розділі відображено результати експериментального дослідження розвитку лідерських якостей здобувачів початкової освіти засобами медіа. Проведено аналіз результатів експерименту та запропоновано методичні рекомендації для педагогів щодо підвищення ефективності формування лідерських якостей у молодших школярів за допомогою медіа-освіти.

Ключові слова: *лідерські якості, молодші школярі, медіа-освіта, педагогічні технології, розвиток комунікативних навичок, формування компетентностей, початкова освіта, інтерактивні методи, медіа-ресурси, соціальні навички, активність учнів, креативність.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	8
1.1. Аналіз наукових досліджень про розвиток лідерських якостей зростаючої особистості засобами медіаосвіти.....	8
1.2. Психолого-педагогічні особливості розвитку лідерських якостей.....	13
1.3. Сутність та структура лідерських якостей молодших школярів у сучасних педагогічних дослідженнях.....	18
Висновок до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. МЕДІАОСВІТА ЯК ПРОВІДНИЙ ЗАСІБ ДЛЯ РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	26
2.1. Медіаосвіта як чинник формування особистості молодшого школяра.....	26
2.2. Форми, методи та технології медіаосвіти, які сприяють розвитку лідерських якостей здобувачів початкової освіти.....	30
2.3. Стан використання медіа-ресурсів на уроках у початковій школі.....	35
Висновок до розділу 2.....	43
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ.....	45
3.1. Проведення експерименту з розвитку лідерських якостей засобами медіа.....	45
3.2. Аналіз результатів експериментального дослідження.....	49
3.3. Методичні рекомендації педагогам щодо підвищення ефективності розвитку лідерських якостей здобувачів початкової освіти засобами медіа.....	52
Висновок до розділу 3.....	56
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	66

ВСТУП

Актуальність теми. Вітчизняна освіта перебуває в процесі кардинальних змін, які спрямовані на формування особистості, яка здатна до критичного мислення, саморозвитку, відповідальності та лідерства. Відповідно до Концепції НУШ [20], основною метою початкової освіти є створення умов для розвитку ключових компетентностей дітей, серед яких визначальне місце займають соціальна, громадянська та ініціативність і підприємливість. Саме вони напряду пов'язані з якостями лідера: умінням брати відповідальність, працювати в команді, висловлювати власну думку та організовувати спільну діяльність.

Що ж до Державного стандарту початкової освіти [14], то в ньому наголошується, що дитина має не тільки здобувати знання, а і вчитись розв'язувати проблеми, співпрацювати, мислити творчо та розвивати навички для самореалізації. Дані якості формуються в першу чергу через діяльність, у якій дитина стає активним учасником освітнього процесу, а не просто спостерігачем.

У цьому контексті медіа-освіта постає як основний фактор розвитку теперішнього молодшого школяра. Безпосередньо вона допомагає формувати медіа-грамотність, критичне мислення, навички до аналізу інформації, а також створювати власні інформаційні продукти – презентації, відео, дописи та інше. Використання таких видів діяльності не тільки покращує пізнавальну активність, а і дає змогу школяреві проявляти ініціативу, співпрацю, планування та реалізацію завдань – тобто розвивати лідерські якості.

Окрім названого, можемо констатувати, що реалії сьогодення – це інформаційне суспільство, цифровізація освіти, виклики війни та необхідність виховання активних громадян – потребують саме від школи формування особистостей, які спроможні бути лідерами змін, ініціаторами корисних дій для суспільства та людьми з розвиненою медіа культурою. Саме тому питання щодо розвитку лідерських якостей учнів початкової школи засобами медіаосвіти є

актуальними, оскільки воно поєднує в собі освітній, виховний та соціально-громадянський аспекти.

Проблему формування лідерських якостей та розвитку медіа-грамотності у дітей розглядали багато українських дослідників: О. Пометун наголошує, що формування лідерства в молодшому шкільному віці неможливе без створення «активного навчального середовища», у якому дитина набуває досвіду прийняття рішень і відповідальності [36]; Л. Даниленко у своїх працях досліджує педагогічні умови розвитку лідерських якостей у школярів, наголошуючи, що лідерство формується не стихійно, а через цілеспрямоване створення ситуацій успіху, підтримку ініціативи та залучення дітей до проєктної діяльності [13]. Учена відзначає, що саме медіа-проєкти є сучасною формою такої діяльності; І. Іванюк у дослідженні, присвяченому цифровій освіті, підкреслює, що сучасний учень повинен володіти навичками інформаційної взаємодії, бути активним користувачем і творцем медіа [16]. Ці навички, на її думку, сприяють формуванню компетентностей майбутнього лідера – комунікативності, гнучкості мислення, емоційного інтелекту. Н. Гудима наголошує, що формування медіаграмотності учнів початкової школи на уроках має будуватись на роботі з різними медіатекстами та створенні власних медіапродуктів, що допомагає розвивати критичне мислення [11]. Однак, О. Муковіз описує чіткі шляхи формування медіаграмотності, зокрема доцільними вважає використання інтерактивних форм, аналіз медіапродуктів, що розвиває критичне мислення та інформаційну компетентність [28].

Як прослідковується, у працях сучасних українських науковців простежується спільна тенденція – визнання тісного взаємозв'язку між розвитком медіа-компетентності та формуванням лідерських якостей у дітей. Це дає підстави вважати використання медіа-освітніх засобів ефективним напрямом роботи з молодшими школярами в умовах Нової української школи, однак такий аспект потребує перевірки, особливо зараз.

Мета роботи – теоретично охарактеризувати та експериментально перевірити дієві педагогічні умови розвитку лідерських якостей здобувачів початкової освіти.

Завдання:

- проаналізувати теоретико-методологічні засади розвитку лідерських якостей здобувачів початкової освіти;
- охарактеризувати медіаосвіту як провідний засіб для розвитку молодших школярів;
- провести експериментальне дослідження розвитку лідерських якостей здобувачів початкової освіти.

Об'єктом дослідження є процес формування лідерських якостей здобувачів початкової освіти.

Предметом дослідження є педагогічні умови, методи, форми та засоби медіаосвіти, які сприяють розвитку якостей лідера серед молодших школярів.

Теоретичне значення полягає в уточненні сутності понять «лідерські якості» та «медіа-освіта» у контексті початкової освіти, визначенні їх взаємозв'язку й взаємовпливу. Розроблена модель розвитку лідерських якостей засобами медіаосвіти поглиблює наукові уявлення про виховний та розвивальний потенціал медіаосвітнього середовища, доводить його здатність формувати в молодших школярів ключові компетентності XXI століття – критичне мислення, комунікативність, креативність, емоційну гнучкість та цифрову обізнаність. Модель окреслює педагогічні умови, принципи, форми й методи роботи, що забезпечують цілеспрямоване формування лідерських якостей, підсилених можливостями інтерактивних медіатехнологій, проєктної діяльності, створення учнівських медіапродуктів та участі у медіакомунікації.

Практичне значення полягає у створенні методичних рекомендацій для вчителів початкових класів щодо організації занять і проєктів з використанням елементів медіа-освіти, спрямованих на розвиток лідерських компетентностей учнів. Запропоновані матеріали можуть бути використані у практиці шкіл, закладів позашкільної освіти та підготовці педагогів.

Методи дослідження використовувались як теоретичні, так і емпіричні:

- теоретичні: аналіз, синтез і узагальнення психолого-педагогічних джерел з проблеми формування лідерських якостей і медіа-освіти; порівняльний аналіз освітніх концепцій (НУШ, Державний стандарт початкової освіти, Концепція впровадження медіа-освіти в Україні); моделювання педагогічних умов розвитку лідерських якостей засобами медіа-освіти;

- емпіричні: педагогічне спостереження за поведінкою та взаємодією учнів під час медіа-активностей; анкетування та опитування учнів і вчителів; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи); аналіз продуктів медіа-діяльності дітей (міні-фільми, презентації, блоги); кількісний і якісний аналіз результатів, статистична обробка даних.

База проведення експерименту –

Апробація результатів дослідження. Основні положення, теоретичні узагальнення та практичні результати щодо розвитку лідерських якостей здобувачів початкової освіти були апробовані під час обговорення на засіданнях кафедри початкової освіти та освітніх інновацій КНУ імені В. Стефаника.

Структура роботи: вступ, три розділи, які логічно між собою пов'язані, висновки, список використаних джерел та додатки. Загальний обсяг роботи складає 70 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

1.1. Аналіз наукових досліджень про розвиток лідерських якостей зростаючої особистості засобами медіаосвіти

Теперішнє суспільство потребує певних особливостей, які спроможні ініціювати зміни, відповідати за результати та правильно організувати роботу інших – іншими словами лідерів. Освітня система покликана не тільки передавати знання дітям, а і формувати комунікативні та соціальні компетентності, серед яких визначальне місце посідає лідерство, яке доцільно формувати у молодшому шкільному віці. У контексті медіаосвіти та початкової школи дане завдання набуває ще додаткової значущості: молодшим школярам необхідно надавати можливості для безпечного розвитку ініціативності, медіа-взаємодії, критичного мислення і навичок командної роботи. Саме тому оптимальним кроком є звернення до думок науковців в цій сфері, які пояснюють структуру, походження та механізм розвитку лідерських якостей у дітей молодшого шкільного віку – щоб виділити теоретичні основи для практичних заходів в рамках медіа-освітніх програм.

У теперішній вітчизняній педагогіці лідерство розглядають як багатовимірне явище, яке включає певні поведінкові риси (може бути відповідальність чи ініціативність), соціально-психологічні компоненти (навики переконувати, впливати та співпрацювати), а також компетентнісні характеристики (навички до організації та комунікативні). Таке комплексне тлумачення виділяють і недавні дослідження вітчизняних авторів, які зосереджують увагу на формуванні лідерських якостей безпосередньо в освітньому середовищі.

Таким чином, лідерство – це не тільки набір вроджених рис дитини, а і сукупність компетентнісних та поведінкових ознак, які можна розвивати під час

навчання у школі (зокрема, найкраще це робити у початковій). Саме тому, ми узагальнимо головні позиції українських дослідників, які висвітлені у сучасній літературі щодо проблеми формування лідерських якостей у здобувачів початкової освіти:

1) В. Бажанюк, М. Бігун, О. Василькова [2, с. 46] – дані автори розглядають лідерство як багаторівневу систему компетентностей: мотиваційно-потребнісну (ініціатива, відповідальність), операційну (організація діяльності), комунікативну (вміння співпрацювати) та оцінно-рефлексивну (здатність аналізувати результати). Ці видатні дослідники виокремлюють активну роль педагога-лідера в частині створення ситуацій, які сприятливі для самореалізації молодшого школяра. Вони вказують, що фокус робиться на системності: формування лідерства необхідно планувати через призму послідових педагогічних заходів;

2) Л. Ткаченко [46, с. 110] – дослідниця максимально аналізує всі можливі структурні компоненти лідерства зі сторони обдарованих дітей: ця авторка зосереджує свою увагу на важливості цілеспрямованих методичних програм, значущості тренінгових технологій та проєктної діяльності для того, щоб розвивати чи покращувати вроджені організаторські навички. Також вона узагальнює, що для обдарованих дітей дієвими є рольові та проєктні підходи, які дають змогу для лідерської самореалізації в навчальному процесі та по житті загалом;

3) Б. Салій [42, с. 154] – акцентує, що лідерство в освіті повинно розвиватись як елемент управлінської культури навчального закладу: лідерські моделі молодших школярів мають узгоджуватись із загальношкільною системою практик і цінностей. Саме тому доцільно та необхідно, щоб середовище школи завжди допомагало ініціативам дітей, узгоджуючи їх при цьому із основною місією школи;

4) Г. Матвійчук у співавторстві з іншими дослідниками [24, с. 114] у своїй праці розглядають психологічні передумови розвитку лідерства та лідерських якостей (під цим можна розуміти емоційну регуляцію, мотивацію та самооцінку

дитини) та роблять акцент на потребності тренувати навички прийняття рішень та відповідальності у різних шкільних ситуаціях. Хоч і фокус дослідників – це підлітки, однак чимало ідей застосовані і для здобувачів початкової освіти, шляхом правильного підлаштування методик. А тому психологічна готовність (адекватна самооцінка та емоційна стабільність) – це підґрунтя для розвитку лідерства.

Зважаючи на окреслені нами думки та праці вітчизняних дослідників, постала потреба в виокремленні та порівнянні ключових підходів щодо проблематики дослідження, які максимально детально та наочно представлено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Порівняння ключових підходів вітчизняних дослідників

<i>Автор</i>	<i>Основний підхід</i>	<i>Практичні рекомендації</i>
В. Бажанюк, М. Бігун, О. Василькова [2]	Лідерство – це певна система компетентностей таких як: комунікація, мотивація, рефлексія та операційні вміння	Системне планування: рольові ігри, інтерактивні уроки та проекти
Л. Ткаченко [46]	Формування лідерства у обдарованих дітей через призму тренінгів та проектну діяльність	Лідерські тренінги, проектні завдання і менторство
Б. Салій [42]	Лідерство як невід’ємна складова шкільної культури організації	Комплексна розбудова шкільних структур для лідерів серед учнів
Г. Матвійчук [24]	Важливими є психологічні передумови: емоційна регуляція, самооцінка та прийняття рішень	Рефлексивні практики, психологічні вправи та тренування прийняття правильних рішень

Бачимо, що науковці виокремлюють наступні підходи: лідерство є певною системою компетентностей (рефлексія, комунікації, тощо); у обдарованих дітей лідерство формується за допомогою тренінгів та іншої подібної діяльності;

лідерство є невіддільною складовою шкільної культури; в ході формування лідерських якостей є психологічні передумови (такі як адекватна самооцінка чи емоційна регуляція). На основі викладених даних у таблиці можемо узагальнити, що вітчизняні автори знаходять спільний знаменник у тому, що лідерство – це багатостороннє явище, а тому для його розвитку необхідні педагогічні умови (цими умовами можуть бути методика, середовище та психологічна підтримка) та системний підхід.

На базі огляду думок відомих вітчизняних авторів можна виокремити важливі операційні механізми, які досить послідовно описуються українськими дослідниками. Їх висвітлення та розуміння є необхідним в ході підготовки та проведення експериментального дослідження [1]:

1) Створення сприятливого середовища у школі – тобто традиції, правила у класі, а також можливості для ініціативи (прикладом цього можуть бути «міні-проекти»);

2) Інтерактивні методи навчання – симуляції, рольові ігри, проєктна діяльність, які дають молодшим школярам досвід відповідальності за результати та організації роботи;

3) Наставництво та педагогічна підтримка – вчитель як фасилітатор та ментор, регулярні тренінги для розвитку організаторських та комунікативних навичок;

4) Оцінювання та рефлексія – доцільними для цього є наступне: портфоліо, формативний зворотній зв'язок, самооцінювання для розвитку рефлексивності;

5) Розвиток інформаційної грамотності та медіа – за сучасних умов активна медіа-освітня складова формує навички відповідально вести комунікацію та презентувати себе (таке важливо для розвитку дитячого лідерства у цифровому середовищі).

Зважаючи на подане підкреслимо, що правильне та максимально влучне поєднання організаційних умов, розвиток рефлексії та методична робота створює своєрідний механізм, за допомогою якого потенціал лідерства у дитини

втілюється в поведінкові навички, що стає одразу помітним, особливо в спілкуванні з однолітками.

Медіаосвіта дає особливі можливості педагогам початкової школи для розвитку лідерських якостей учнів: участь у створенні шкільних медіа-проектів (це може бути: веб-сторінки, блоги, відео чи інше), ведення цифрових кампаній, публічні виступи в онлайн-середовищі розвивають комунікативні навички, відповідальність за контент та критичне мислення молодшого школяра. Українські дослідження медіа-освіти напряду вказують, що саме інтеграція медіа-інструментів у навчальні проекти підсилює мотивацію учнів початкової школи до лідерської діяльності, оскільки дає видимий результат творчої ініціативи. Медіа-освітні практики виступають каталізатором лідерської активності, особливо коли поєднуються з методиками проектної та групової роботи [1, с. 85].

Отже, формування лідерських якостей здобувачів початкової освіти повинна починатись з молодшого шкільного віку, оскільки цей період є основоположним для закладення соціально-поведінкових навичок. Ефективними методиками в даному контексті є рольові ігри та проектна діяльність, які підлаштовані за рівнем складності саме для дітей цього віку. Також наголосимо, що медіа-інструменти (такі як відео чи спільні електронні продукти) є основою для демонстрації якостей лідера та для покращення соціальної відповідальності. При цьому педагогічна підготовка та методичний супровід є основною умовою успішності програм з розвитку лідерських якостей серед дітей.

Таким чином, проведений аналіз наукових поглядів вітчизняних дослідників показує консенсус щодо того, що лідерські якості – це поєднання операційних, мотиваційних і комунікативних компонентів, які формуються у симбіозі середовища та особистості. Початкова школа – це найбільш ідеальний час для виховання лідерських якостей, а медіа-освіта є потужним засобом для реалізації потрібних завдань, які передбачені Концепцією Нової української школи: дозволяє поєднати відповідальність, публічність та творчість. А тому для

практичної реалізації потрібні: підготовка педагогів, постійне планування заходів, поетапна діагностика та влиття медіа-форм у позакласну і класну роботу.

1.2. Форми, методи і технології, які використовуються у початковій школі

Теперішня школа має не тільки передавати знання, а і формувати особистість, яка здатна до активної співпраці, ініціативи, самостійності, активної позиції, відповідальності, вміння поводитись у складних ситуаціях, брати на себе відповідальність та творчості. Під час навчання у початковій школі закладаються основи таких рис у дітей як: ініціативність, самостійність, здатність приймати рішення, організаторські здібності та вести за собою інших людей. У педагогіці дані риси визначаються як лідерські якості, які необхідно протягом усього періоду навчання формувати у тих дітей, в яких їх зовсім немає та розвивати в тих, в кого вони є від природи.

Загалом, чітко наголосимо, що розвиток лідерських якостей у здобувачів початкової освіти – надзвичайно важлива педагогічна проблема, адже саме в цьому віці дитина починає розуміти себе як частину колективу, вчиться брати участь у спільній діяльності, взаємодіяти з однолітками та відповідати за самостійно прийняті рішення. Одночасно, ми бачимо, що теперішній інформаційний простір відкриває перед педагогом нові можливості. А тому, медіаосвіта – це не тільки навчання користуванню медіа, а і виховання через це, що допомагає розвитку уміння аналізувати інформацію, критичного мислення, самостійного прийняття рішень, ініціативність та формувати громадську активність, тобто в майбутньому бути лідером. Правильне залучення медіа-освітніх засобів у виховний процес лідерства молодших школярів дає можливість розвивати в дітей упевненість в собі, уміння впливати на інших, комунікабельність, працювати у команді та презентувати результати власної діяльності [22, с. 19].

Отже, розкриємо, що головною метою для належного висвітлення даного питання є розкриття дієвих методів, форм і технологій, які потрібно застосовувати у практиці початкової школи для розвитку лідерських якостей дітей засобами медіа-освіти. Саме тому ми ці аспекти розкриємо більш детально та точно:

Форми організації освітнього процесу: їх визначають як спосіб симбіозу між учнями і педагогом, а також між самими учнями. Як виокремлює О. Савченко [40, с. 52], саме комунікативно насичені та активні форми забезпечують належним чином формування у дітей соціально-лідерських якостей. З іншої сторони відомий вітчизняний дослідник І. Бех [3, с. 25] притримується думки, що лідерство у здобувача початкової освіти розвивається через діяльність, у якій вона відчуває власне значення та вплив на спільну справу. У контексті медіа-освіти виділяють певні ефективні форми роботи, які нами представлено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Ефективні форми роботи [5]

<i>Форма роботи</i>	<i>Реалізація в освітньому процесі</i>	<i>Сформовані лідерські якості</i>
Парна та групова робота	Робота над спільними завданнями з використанням медіа (наприклад, створення інтерактивних плакатів). В даному випадку ролі розподіляються між учнями	Уміння координувати дії, відповідальність та комунікабельність
Проектна діяльність	Діти створюють самостійні проекти. Прикладом може бути відеоролик	Цілеспрямованість, ініціативність та креативність
Коло лідерів	Кожна дитина по черзі виступає лідером обговорення певної теми	Уміння аргументувати та упевненість

Продовження таблиці 1.2

Шкільна студія	Організація простору на території школи, де учні зможуть публікувати власні матеріали	Стратегічне мислення, відповідальність та командна взаємодія
Рольові ігри та тренінги	Це своєрідні ситуації, у яких школяр може взяти на себе роль «організатора» чи «ведучого»	Комунікативність, рішучість та самоконтроль

В сучасній літературі виокремлюється, що найефективнішими формами роботи для розвитку лідерських якостей здобувачів початкової освіти є: парна та групова робота, проєктна діяльність, проведення кола лідерів, створення шкільної студії, і, найбільш результативними та близькими для дітей цього віку – рольові ігри та тренінги.

Наголосимо, що форми навчання, які ґрунтуються на співпраці, творчості та колективній діяльності, обґрунтовано та цілком логічно створюють найкращі умови для прояву лідерства та ініціативності. Загалом, засоби медіаосвіти дають можливість здійснити ці форми сучасно, цікаво та результативно для самих дітей.

Визначальним фактором дієвого виховання лідера є вибір правильних та найбільш влучних, для цієї категорії дітей, методів навчання. Як зауважує Н. Морзе [27, с. 86], розвиток лідерства реальний тоді, коли процес навчання побудований на засадах самостійності активності та особистісного вибору. З іншої сторони Г. Тарасенко [45, с. 37] виокремлює та зосереджується на тому, що медіа-освітні методи дають змогу створювати ситуації, у яких молодший школяр може проявляти ініціативу, вести за собою одноліток та презентувати свою позицію.

В сучасній вітчизняній та зарубіжній літературі до найбільш дієвих методів відносять [49]:

1) *Метод проєктів з використанням ІКТ*: при цьому методі учні можуть створювати фото-історії чи презентації на актуальні теми. Такого роду завдання допомагають усвідомлювати свої лідерські риси, розвивати самоорганізацію та комунікацію [49, с. 142];

2) *Метод кейсів*: в рамках даного методу використовуються навчальні ситуації для прийняття найбільш значущих колективних рішень. Обговорення кейсів через медіаплатформи (найбільш вживаними в даному контексті є Padlet, Google Jamboard) сприяє розвитку співпраці, емоційного інтелекту, відповідальності [49, с. 143];

3) *Метод рольового моделювання*: в межах цього методу учні молодшої школи мають можливість моделювати лідерські ситуації, наприклад: «Я – капітан команди». У ході проведення цієї гри у здобувачів початкової освіти розвиваються організаторські здібності та впевненість у своїх діях, навіть в найбільш складних ситуаціях [49, с. 144];

4) *Метод медіа-рефлексії*: тут можуть бути характерними та доцільними для ведення так званих «медіа-щоденників», у яких молодші школярі записують власні враження, аналізують участь у спільних проєктах та можуть оцінювати свої досягнення, а потім все аналізувати. Таке допомагає формувати рефлексивне мислення [49, с. 145].

Отже, медіа-методи покращують активну позицію молодшого школяра, розвивають уміння працювати у команді, аналізувати власні дії та приймати правильні рішення – іншими словами забезпечують умови для становлення справжнього лідера.

Поряд з усім наведеним вище, важливими є і педагогічні технології формування лідерських якостей. Як виокремлює О. Пометун [36], дієве формування лідерських компетентностей у здобувачів початкової освіти реальне тільки за умови впровадження інноваційних педагогічних технологій, яке орієнтоване на постійну участь дітей у ході навчання. До таких технологій належать:

1) *Інтерактивні технології навчання*: вони скоординовані на розвиток взаємодії, співпраці та спільного пошуку важливих рішень у непростих ситуаціях, які виникають у школі;

2) *Технологія колективно-групового навчання* передбачає: навчання через призму взаємонавчання, коли кожен школяр несе відповідальність за певну частину спільної роботи. Саме такий підхід формує вміння організовувати команду, бути лідером у дії та координувати зусилля з метою досягнення спільної мети;

3) *Медіа-освітні технології*: як вказує дослідниця Л. Найдьонова [29, с. 242], вони не тільки навчають роботі з певною навчальною інформацією, а і виховують свідомого та критичного споживача медіа-контенту. Створення власного цифрового матеріалу допомагає формуванню організаторських та комунікативних навичок, а також вміння працювати з інформацією, яка йому попадається при дослідженні;

4) *Ігрові елементи та технології гейміфікації*: тобто тут притаманно використання інтерактивних ігор, навчальних квестів чи змагань активізує пізнавальну діяльність молодших школярів, покращує прояв наполегливості та ініціативи.

Отже, розкриті нами педагогічні технології, які поєднують в собі творчість, інтерактивність та медіа-інструменти, забезпечують різносторонній розвиток лідерських якостей здобувача початкової освіти, а також вдало поєднують емоційну, пізнавальну і соціальну сфери особистості, які допомагають їм вже в дорослому віці.

Таким чином, розвиток лідерських якостей здобувачів початкової освіти є наслідком цілеспрямованої педагогічної діяльності, у якій методи, форми та технології навчання зливаються із засобами медіаосвіти. Застосування проєктних ігрових методів, інтерактивних форм, а також медіа-освітніх технологій дає повну змогу створити у класах атмосферу довіри, співпраці та творчої взаємодії.

Загалом здобувачі початкової освіти вчать відповідальності, ініціативності та самостійності у прийнятті рішень, що становить підґрунтя для їх лідерського потенціалу в майбутньому. Медіаосвіта, у свою чергу, надає молодшим школярам змогу бачити результати власної діяльності, поширювати їх у соціумі, відчувати власне значення – іншими словами ставати лідерами не тільки у класі, а і цифровому середовищі.

1.3. Сутність та структура лідерських якостей молодших школярів у сучасних педагогічних дослідженнях

У контексті змін української освіти, реалізації Концепції НУШ та загального розвитку компетентнісного підходу особливого значення набуває питання виховання лідера вже з перших років навчання у школі. Теперішнє суспільство потребує відповідальних, ініціативних та соціально-активних громадян, які можуть взаємодіяти в колективі, приймати рішення та різносторонньо мислити.

Саме у молодшому шкільному віці закладається підґрунтя майбутньої особистості – формується мотиваційна сфера, з'являють початкові уявлення про самостійність, взаємодію, відповідальність, самостійність та довіру до власних можливостей і сил. А тому питання розвитку якостей лідера у молодших школярів є не тільки педагогічно потрібним, а і соціально значущим явищем в педагогіці.

Як вказує І. Бех [3, с. 21], виховання лідерських рис у молодших школярів є визначальною умовою становлення громадянина, який здатний до активної життєвої позиції, творчої участі у суспільному житті і самореалізації в цікавих йому сферах. На думку цього дослідника, лідерство у дитячому середовищі має розглядатись не як боротьба за статус чи владу у класному колективі, а як процес співробітництва, взаємовпливу і колективного успіху у досягнення визначених цілей.

Одночасно О. Савченко [42, с. 18], виокремлює, що початкова школа створює особливі умови для того, щоб формувати основи лідерської поведінки, оскільки в цей період діти вчаться брати участь у колективних видах діяльності, діяти у спільноті, слухати інших, висловлювати власну думку та приймати спільні потрібні рішення.

Отже, розвиток якостей лідера серед молодших школярів є свого роду закономірним процесом становлення особистості, яке відбувається у взаємодії соціальних, педагогічних і психологічних факторів, які необхідно комплексно та гармонійно поєднувати при розвитку лідерських якостей дітей, без нав'язування власної думки.

Загалом, поняття «лідерство» у науковому обігу має багатогранний зміст. У контексті педагогіки воно розглядається як здатність особистості ініціювати, організовувати та спрямовувати спільну діяльність учнів одного класу, впливати на групу позитивним чином, формуючи при цьому конструктивні взаємини у колективі.

І. Бех [3] розглядає лідерські якості як інтегративну характеристику особистості, яка поєднує інтелектуальні, морально-вольові, комунікативні та емоційні компоненти та виражається в готовності брати на себе відповідальність, впливати на інших, приймати рішення, зберігаючи при цьому гуманне ставлення до оточення.

Дещо по-іншому трактує свою позицію О. Савченко [40], яка вважає, що лідерські якості є наслідком формування соціальної компетентності молодших школярів, тобто здатності домовлятися, взаємодіяти, відстоювати власну думку, аргументувати, а також організовувати діяльність інших учасників процесу належним чином.

У свою чергу, ми не могли не наголосити на думці Г. Тарасенко [45], який виокремлює значущість морального аспекту лідерства дитини: справжній лідер не тільки керує, а і є прикладом для наслідування, надихає та об'єднує всіх навколо хороших ідей.

Опираючись на теперішні виклики інформаційного суспільства Л. Найдьонова [29] до цього додає, що сучасний лідер – це не тільки організатор, а і медіа-грамотна особистість, яка спроможна осмислювати інформацію, спілкуватись у цифровому середовищі та правильно діяти у віртуальному просторі.

Отже, аналіз сучасних українських джерел дає змогу узагальнити, що лідерські якості здобувача початкової освіти – це інтегрована система морально-ціннісних, емоційно-вольових, комунікативних, інтелектуальних і організаторських рис, які забезпечують належним чином здатність дитини впливати на однолітків, ініціювати спільну діяльність і досягати колективного результату.

Питання щодо структури лідерських якостей все ж залишається предметом наукових дискусій. Порівняльний аналіз педагогічних і психологічних досліджень (І. Бех [3], О. Пометун [36], Т. Туташинська [47], Г. Тарасенко [45], Л. Найдьонова [29]) дозволяє виокремити кілька ключових компонентів, які взаємопов'язані та гармонійно взаємодоповнюють одне одного (для цього розроблена таблиця 1.3).

Таблиця 1.3

Ключові компоненти лідерських якостей молодших школярів [19]

<i>Компонент</i>	<i>Характеристика</i>	<i>Прояви у молодших школярів</i>
Мотиваційно-ціннісний	Містить внутрішню потребу дитини самореалізовуватись, прагнути до ініціативи, прагнути до ініціативи, а також позитивно ставитись до колективної діяльності	Дитина хоче бути активною, брати участь у колективних справах, а також виявляти інтерес до організаторської ролі

Продовження таблиці 1.3

Когнітивний	Містить комплексні знання про організацію колективної діяльності, уявлення про етичні норми, взаємодію та логіку прийняття рішень	Учень спроможний планувати свої дії, оцінювати результати, аналізувати ситуації та аргументувати власні думки
Емоційно-вольовий	Показує здатність до витримки, саморегуляції, відповідальності та наполегливості	Дитина доводить справу до кінця, не боїться труднощів та поводить себе впевнено
Комунікативний	Включає навички спілкуватись, переконувати, слухати, налагоджувати контакт та домовлятись	Діти уміють висловлювати власну думку, належним чином аргументувати, підтримувати та сприяти згоді в колективі
Організаторський	Полягає у здатності розподіляти ролі та інше подібне	Дитина бере на себе роль організатора, є ініціатором та відповідає за дії колективу

В психолого-педагогічній літературі виокремлені наступні ключові компоненти лідерських якостей молодших школярів: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, емоційно-вольовий, комунікативний та організаторський, які у комплексі розвивають якості лідера у дитини.

Деякі дослідники, зокрема Т. Татушинська [47, с. 96], у частині медіаосвіти доповнюють структуру інформаційним компонентом, який включає вміння користуватись цифровими технологіями для того, щоб організувати спільну діяльність, створювати медіа-продукти і оптимально використовувати інформацію.

Також наголосимо, що період молодшого шкільного віку характеризується підвищеною емоційністю, наслідувальністю, чутливістю до оцінки дорослого. Лідерські прояви дітей мають ситуативний і динамічний характер. О. Савченко

[41, с. 22] притримується думки, що у цьому віці лідерські якості ще не є сталими рисами характеру дитини, а виступають як тимчасові ролі, які формуються під впливом тих чи інших ситуацій та взаємодії з педагогами та однолітками. В свою чергу І. Бех [3, с. 102] наголошує, що підґрунтя лідерських якостей у здобувачів початкової освіти становить моральне виховання, оскільки без засвоєння моральних норм лідерство може набути домінантних чи або егоїстичних рис. Опираючись на дослідження Г. Тарасенко [45, с. 37] – звичними сферами прояву лідерських якостей у молодшому шкільному віці є творча, ігрова та навчально-проектна діяльність, у яких дитина може проявляти творчість, ініціативу, вести за собою інших та домовлятися.

Таким чином, лідерські якості учнів початкової школи формуються у симбіозі з однолітками, через проектну та ігрову діяльність, за умови педагогічної підтримки, створення ситуацій успіху та визнання. Саме вони є динамічними та потребують постійного розвитку.

У теперішній педагогіці виокремлюють декілька головних підходів для розвитку лідерських якостей серед здобувачів початкової освіти:

1) Діяльнісний підхід (його дотримуються О. Савченко [40] та І. Бех [3]) – тобто розвиток лідерських якостей реалізовується через активну участь дітей у спільній класній чи позакласній роботі, де вони вчаться координувати, планувати та приймати рішення;

2) Комунікативно-особистісний підхід (цієї позиції притримується О. Пометун [36]) – тут основний акцент робиться на розвитку навичок дієвого спілкування, емпатії, взаєморозуміння та вміння працювати у гурті;

3) Медіа-освітній підхід (його висвітлює Н. Морзе [27]) – іншими словами формування лідерських якостей через призму використання цифрових технологій: створення відео-проектів, презентацій та активна участь к медіа-ініціативах;

4) Ігровий підхід (на ньому акцентують увагу Л. Шевченко [48] та Г. Тарасенко [45]) – розвиток лідерських якостей відбувається через сюжетні та

рольові ігри, в яких демонструються соціальні ситуації, формують навички прийняття рішень та командної роботи.

Наголосимо, що усі вказані підходи об'єднують засаду активності дитини – тобто вона не пасивний виконавець, а організатор, ініціатор та партнер при взаємодії.

Отже, лідерські якості здобувачів початкової освіти є непростим, багаторівневим утворенням, яке поєднує емоційно-вольові, морально-ціннісні, комунікативні, інтелектуальні та організаторські здібності. Їх формування є наслідком цілеспрямованого педагогічного впливу, активної діяльності та сприятливого середовища молодшого школяра.

Розвиток лідерських якостей повинно розглядатись не як основоположна підготовка до майбутнього управління іншими, а як своєрідний процес становлення особистості, яка здатна вести за собою через приклад, довіру та співпрацю. У теперішніх умовах ефективним засобом здійснення даного процесу є медіа-освіта, яка поєднує комунікацію, творчість, соціальну активність та критичне мислення. Безпосередньо постійне використання засобів медіа-освіти у початковій школі допомагає формувати новий тип дитячого лідера – відповідального відкритого, комунікабельного, креативного та здатного до позитивного впливу на оточення та самоорганізації.

Висновок до розділу 1

Теоретичний аналіз проблеми розвитку лідерських якостей у здобувачів початкової освіти засвідчив, що лідерство є складним інтегрованим феноменом, який поєднує у собі особистісні, соціальні та комунікативні риси. Лідерські якості в молодшому шкільному віці проявляються не через прагнення до домінування, а через здатність організовувати колективну діяльність, взаємодіяти, допомагати, приймати рішення та відповідально ставитися до виконання завдань.

Аналіз наукових підходів до поняття «лідерство» дав змогу з'ясувати, що воно розглядається як здатність особистості впливати на інших, організовувати спільну діяльність і мотивувати колектив до досягнення спільної мети. Для дітей молодшого шкільного віку лідерство має свої специфічні риси – воно проявляється через доброзичливість, співпрацю, готовність допомагати, ініціативність і вміння працювати в групі. Лідер у цьому віці – це дитина, яка не стільки керує, скільки об'єднує.

Розвиток лідерських якостей у дітей молодшого шкільного віку потребує спеціально організованих психолого-педагогічних умов. Найважливішими серед них є: створення сприятливого мікроклімату у класі, заохочення до прояву ініціативи, формування навичок співпраці та відповідальності, а також індивідуальний підхід до кожної дитини. Значущу роль відіграє педагог – як приклад лідера, організатора й наставника. Використання активних методів навчання, групових форм роботи, ігрових технологій сприяє формуванню впевненості у собі, комунікабельності, вмінню приймати рішення й аргументувати власну позицію.

Застосування медіа в освітньому процесі початкової школи є сучасним і дієвим засобом розвитку лідерських якостей. Медіа-освіта сприяє формуванню у дітей навичок критичного мислення, самовираження, публічного виступу, вміння презентувати результати власної діяльності. Використання мультимедійних технологій, створення учнями відео-проектів, інтерактивних

презентацій, участь у медіа-іграх і блогах формує в них ініціативність, творчість, самостійність та відповідальність.

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що розвиток лідерських якостей у здобувачів початкової освіти – це багатогранний процес, який потребує цілеспрямованої педагогічної діяльності, психологічної підтримки та інноваційних підходів. Медіаосвіта в цьому контексті відкриває нові можливості для розвитку комунікаційних, організаторських і творчих здібностей дітей, формуючи особистість, готову до активної участі у житті колективу та суспільства.

РОЗДІЛ 2

МЕДІАОСВІТА ЯК ПРОВІДНИЙ ЗАСІБ ДЛЯ РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

2.1. Медіаосвіта як чинник формування особистості молодшого школяра

Сучасному етапу розвитку нашого суспільства притаманно високий темп інтеграції, інформатизації та глобалізації, що обумовлює зміни у всіх галузях життєдіяльності, зокрема і в освіті. Одним з пріоритетних змін освітнього процесу є впровадження в нього медіаосвіти, яка забезпечує формування у молодших школярів навичок критичного аналізу, свідомого сприйняття, створення медіа-продуктів та інтерпретації. Якщо розглядати зі сторони початкової освіти, то саме медіаосвіта постає як важливий фактор розвитку особистості здобувача початкової освіти, допомагаючи становленню його самостійності, пізнавальної активності, творчого потенціалу та комунікативної компетентності.

Наголосимо, що молодший шкільний вік є найкращим періодом для становлення основ морально-етичних орієнтирів, світоглядних позицій та розвитку емоційно-вольової сфери. Саме тому в даний період доцільним з педагогічної сторони є цілеспрямоване впровадження медіа-освітніх технологій, які не тільки покращують інтерес молодших школярів до навчання, а і формують навички аргументовано висловлювати свою позицію, критично мислити, відповідально ставитись до своєї діяльності та інформації в сучасному медіапросторі.

За загальним правилом, як раніше зазначалось, медіа-освіта розглядається в сучасній вітчизняній педагогіці як комплексний процес формування культури спілкування з медіа, інформаційної грамотності, розвитку навичок критичного мислення, ініціативи та здатності до творчого самовираження. Її специфіка полягає у тому, щоб створити оптимальні умови для безпечного та свідомого

споживання дитиною інформації в медіапросторі, а також належного розвитку компетентності, яка необхідна для постійної участі в сучасному інформаційному суспільстві.

Зі сторони розвитку особистості здобувача початкової освіти медіа-освіта виконує багато важливих функцій, таких як [37]:

- інформаційно-пізнавальна функція – дана функція полягає у формуванні у дітей умінь працювати з потрібною інформацією, критично її сприймати, порівнювати, аналізувати, робити власні висновки та узагальнювати. Медіа-освіта допомагає розвивати інформаційну грамотність, тобто властивості заходити у великому потоці інформації потрібні дані, оцінювати їх достовірність і правильно використовувати у повсякденній та навчальній діяльності. У ході взаємодії з медіа-ресурсами іншими словами електронними енциклопедіями чи іншими підручниками, навчальними відеоматеріалами і платформами та всіма іншими можливими ресурсами) учні не тільки отримують важливі знання, а і вчаться мислити аналітично, підвищують пізнавальну мотивацію та розширюють світогляд. Зважаючи на це, інформаційно-пізнавальна функція забезпечує інтелектуальний розвиток особистості сучасного здобувача початкової освіти;

- виховна функція – полягає у тому, що потенціал медіа-освіти за своєю суттю формує етичні, моральні та громадянські цінності через призму осмислення медіа-текстів та створення своїх медіа-продуктів. Вона допомагає виховувати відповідальне ставлення до інформації, здатності розрізняти добро і зло, розвиток сприйняття навколишнього світу. Завдяки педагогічно підбраному медіа-матеріалу (мультфільмів, соціальних відео, навчальних передач) молодші школярі вчаться оцінювати поведінку героїв та формулювати свою моральну позицію, що допомагає виховати духовно багату та гуманну особистість в майбутньому;

- комунікативна функція – передбачає те, що саме медіа-освіта створює умови для того, щоб розвивати комунікативну компетентність дітей, тобто спроможності результативно спілкуватись, правильно висловлювати свої думки,

вміло аргументувати позицію та адекватно реагувати на всі можливі повідомлення. З іншої сторони залучення до участі у колективних медіа-проектах, створення відео чи презентацій допомагають формувати навички співпраці, розвивати культуру мовлення, уміння вести дискусію та діалог так, як це потрібно. Зважаючи на все наведене, комунікативна функція забезпечує не тільки розвиток навичок мовлення, а і закріплення соціальної компетентності особистості, яка здатна взаємодіяти в середовищі, де багато різноманітної інформації;

- соціальна функція в контексті медіаосвіти полягає у включенні здобувача початкової освіти в системі соціальних відносин через призму використання медіа як засобу пізнання суспільства, його норм, цінностей та культурних традицій. У ході спільної діяльності (створення дітьми шкільних газет, участь у шкільних блогах, обговорення соціально значущих тем та іншого, що організовується у навчальному закладі) діти вивчають правила роботи у колективі, вчать один одного поважати співпрацювати та толерантно поводитись. Саме це допомагає розвивати почуття належності до спільноти, відповідальності, ініціативності та громадянської активності. Отже, медіа-освіта стає зараз результативним засобом соціального становлення здобувача початкової освіти;

- розвивальна функція скоординована на покращення творчого потенціалу, мислення, уяви та самовираження учня. Участь у створенні власних медіа-продуктів (таких як презентації, відео, комікси та іншого), розвиває здатність до планування, креативність, організаторські здібності та послідовність дій. Такі види діяльності покращують пізнавальну активність, впевненість, самостійність у своїх силах, також формують позитивну самооцінку та готовність до самореалізації. У даному контексті медіа-освіта постає як засіб цілісного розвитку особистості, поєднуючи вольовий, емоційний та інтелектуальний аспекти.

Кожна з окреслених нами функцій в контексті медіаосвіти виконує свою особливу роль у формуванні гармонійного розвитку особистості здобувача

початкової освіти. В поєднанні вони забезпечують етичний, інформаційно-когнітивний, соціальний, комунікативний та творчий розвиток дитини, допомагаючи становленню її свідомого, активного, критично мислячого учасника теперішнього медійного простору.

Серед головних шляхів реалізації медіа-освіти у початковій школі можна виділити наступне [37]:

- інтеграцію медіа-компонентів у зміст навчальних дисциплін, які вивчаються дітьми у початковій школі, зокрема: української мови, читання, мистецтва та я досліджую світ;
- створення найкращого освітнього медіапростору сучасної школи, який має включати онлайн-блоги, шкільні газети та відео-студії, де дитина зможе максимально реалізуватись;
- використання в навчальному процесі мультимедійних засобів, інтерактивних технологій та електронних підручників, які позитивно впливають на розвиток лідерських якостей;
- проєктну діяльність щодо розроблення соціально важливих тем, зокрема: культурних, екологічних, етичних чи моральних, які є основоположними для формування лідера;
- позакласна діяльність загалом в даному контексті спрямована на розвиток медіа-грамотності, наприклад: участь у творчих конкурсах, медіа-гуртках або, наприклад, в учнівських конференціях.

Отже, впровадження медіа-освітніх технологій під час навчання у початковій школі створює чудові умови для здійснення компетентнісного підходу, адже допомагає формувати не тільки знання, а і життєві уміння, зокрема: творити, співпрацювати з іншими та в правильному форматі спілкуватись.

Таким чином, медіаосвіта постає як важливий фактор формування різносторонньо розвиненої особистості здобувача початкової освіти. Її правильне впровадження забезпечує належний розвиток емоційно-вольових, інтелектуальних та соціальних якостей дитини, що формує підґрунтя

комунікативної компетентності, критичного мислення, ініціативності та відповідальності, що є важливими якостями майбутнього лідера. Участь дитини у медіа-освітній діяльності допомагає виховувати творчу, активну та свідому особистість, яка здатна орієнтуватись в сучасному інформаційному просторі та відповідально в цьому плані використовувати медіа-ресурси у своєму житті. А тому, медіа-освіта у початковій школі є не тільки засобами навчання, а і суттєвим педагогічним інструментом розвитку особистості, що поєднує виховні, освітні та соціалізуючі функції.

2.2. Форми, методи та технології медіаосвіти, які сприяють розвитку лідерських якостей здобувачів початкової освіти

Як вже було зазначено, медіа-освіта відіграє важливу роль для формування особистості молодшого школяра, допомагаючи розвитку емоційної, інтелектуальної та соціальної сфер. Саме вона не тільки збагачує навчальний процес новими засобами пізнання, а і створює сприятливе середовище, у якому дитина може проявляти творчість, ініціативу та відповідальність. Однак результативність медіаосвіти в частині розвитку лідерських якостей учнів початкової школи більшою мірою залежить від правильно підібраних методів, форм та педагогічних технологій, котрі використовуються у навчально-виховному процесі.

Метою даного дослідження було визначити рівень залучення медіа-ресурсів у навчальний процес початкової школи, визначити їх вплив на розвиток самостійності, комунікативних умінь, відповідальності та ініціативності серед дітей молодшого шкільного віку, зокрема учнів третього класу.

Саме влучно підібрані методи, форми та технології навчання спроможні покращити пізнавальну активність дітей (особливо під час навчання у початковій школі), створити сприятливі умови для їх самовираження, співпраці та розвитку потенціалу для майбутніх лідерів вже в дорослому житті. А тому, сучасна

початкова школа має поєднувати стандартні дидактичні підходи з інноваційними медіа-освітніми технологіями, які перетворюють навчання на захопливий та динамічний процес.

Так як форма організації навчального процесу є одним з головних компонентів навчання, без якого неможливий навчальний процес, то для початку ми визначимо та конкретизуємо їх та розкриємо сутність більш детально (рис. 2.1).

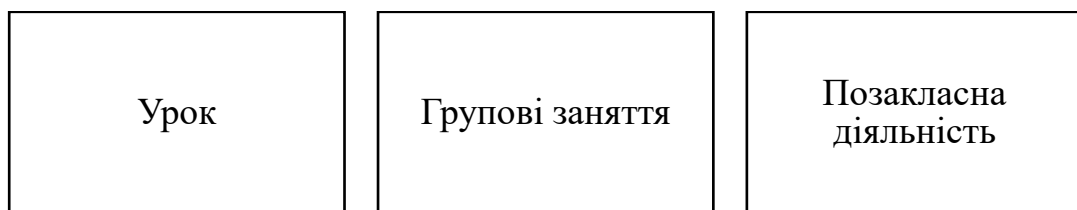

Рис. 2.1. Форми організації навчального процесу [41]

Як бачимо, є три основні форми організації навчального процесу, які ми розкриємо детальніше:

- урок (є основною формою навчання) – він як був, так і залишається основою організації процесу освіти, однак на сьогодні він набуває нових елементів завдяки впровадженню інтерактивних елементів та мультимедійних засобів. Використання під час уроку відео, презентацій, онлайн вікторин чи платформ покращує пізнавальну активність дітей, формує вміння працювати з необхідною інформацією, співпрацювати у групі та аргументувати свою позицію. Так, на уроках можна організовувати колективне створення медіапродукту – тобто цифрового коміксу, короткого відео чи інфографіки на певну тематику. Схожа діяльність дає змогу учням вчитися розподіляти ролі між собою, координувати дії та презентувати отримані результати – тобто розвивати якості, які притаманні лідеру;

- групові та колективні форми роботи – спільна діяльність у групах є необхідною умовою розвитку відповідальності, ініціативності та комунікативних навичок. В ході виконання завдань діти вчаться домовлятися

між собою, вислуховувати думки інших, брати на себе обов'язків та планувати послідовність дій. Наприклад: можна організувати роботу над спільним медіа-проектом («Шкільні новини», «Гігієна використання гаджетів») формує у школярів не тільки технічні навички, а і соціальні компетентності, які є важливими для лідера – уміння організовувати групу, доводити справу до кінця та надихати інших на роботу;

- позакласна діяльність – позакласні заходи з використанням медіа-технологій (фото-вистави, конкурси медіа-робіт та інше) створюють простір для творчої ініціативи та самореалізації. Саме тут дитина виступає не тільки як учень, а як творець інформаційного продукту, який має цінність для певного колективу. Такий досвід допомагає формувати в здобувача початкової освіти впевненість у власних силах, відповідальності за досягнутий результат, а також уміння показувати свої ідеї перед аудиторією – тобто головні риси лідерської особистості.

Поряд з поданими формами організації навчального процесу важливими є методи формування лідерських якостей у процесі медіа-освіти, без яких неможливо вдало все організувати (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Методи формування лідерських якостей [46]

Розкриємо сутність поданих вище методів детальніше, для того, щоб розуміти як правильно їх використовувати в навчальному процесі початкової школи [46]:

- ігрові методи – саме гра у молодшому шкільному віці є найбільш природним способом сприйняття світу. Саме через гру дитина вчиться приймати правильні рішення, діяти та взаємодіяти з однолітками у різних ситуаціях, які виникають з нею. Ігрові методи, зокрема, рольові чи сюжетно-ігрові (наприклад, «Редакція новин», «Телестудія класу», «Медіа-марафон»), покращують в правильному руслі розвиток комунікабельності, ініціативи та вміння координувати роботу групи. Окрім того, вони формують сприятливе ставлення до навчання, оскільки елемент гри знижує напруження та створює комфортну атмосферу для співпраці;

- інтерактивні методи – дані методи (прикладом цього може бути: дискусія, «мозковий штурм», робота в парах та інше), допомагають розвивати навички критичного мислення, вміння висловлювати власну думку та аргументувати її. Застосування інтерактивних вправ під час аналізу медіаматеріалів дає змогу дітям не тільки розуміти сутність самої інформації, а і виробляти суб'єктивне ставлення, формуючи при цьому активну життєву позицію;

- проєктний метод – один з найбільш дієвих інструментів розвитку лідерських якостей. Робота над проєктом потребує від дітей постановки чіткої мети, пошуку інформації, планування, розподілу обов'язків і презентації результатів. Залучення в роботу медіа-засобів робить навчальний процес більш мотивуючим та сучасним. Важливо, що саме у проєктній діяльності дитина відчуває себе активним учасником спільної справи, який може впливати на кінцевий результат;

- інформаційно-комунікаційний метод – тобто застосування ІКТ відкриває перед дітьми великі можливості для того, щоб розвивати творчість та самостійність. Використання навчальних платформ, робота з цифровими мапами чи відео, а також створення інтерактивних завдань допомагають формувати технологічну грамотність, інформаційну культуру поведінки та відповідальність за результати діяльності в цифровому середовищі, що надзвичайно важливо в сучасних умовах;

- дослідницькі методи – участь у міні-дослідженнях (створення інформаційних плакатів, збирання інформації та інші можливі дослідницькі методи), допомагає молодшим школярам на практиці розвивати критичне мислення, ініціативу та наполегливість. Такі методи допомагають формувати належним чином впевненість у своїй здатності впливати на результат роботи та процес пізнання.

Наголосимо, що сучасний процес освіти неможливо реалізувати без впровадження загальноприйнятих педагогічних технологій, які поєднують різні форми та методи навчання, забезпечуючи при цьому загальний розвиток особистості. Найбільш результативними в частині формування лідерських якостей є [44, с. 102]:

- проєктна технологія навчання – скоординована на розвиток цілеспрямованості, самостійності та організаторських здібностей. Безпосередньо вона формує відповідальність за спільний кінцевий результат та навчає планувати діяльність;

- інтерактивні технології – формують комунікативну культуру дитини, спроможність працювати у колективі, домовлятись з усіма та правильно координувати дії інших;

- ігрові технології – покращують творчу активність, створюють сприятливе середовище з емоційної сторони для того, щоб формувати впевненість та соціальну ініціативу;

- інформаційно-комунікаційні технології (скорочено – ІКТ) – дають змогу розвинути цифрову грамотність, вміння працювати з різними видами інформації, критичне мислення, що є найбільш важливим для формування сучасного лідера;

- технологія розвитку критичного мислення – забезпечує формування спроможності оцінювати інформацію, робити вмотивовані висновки, приймати рішення самостійно, а також діяти в усіх можливих ситуаціях відповідально та обдуманно.

Отже, ефективність розвитку лідерських якостей здобувачів початкової освіти великою мірою залежить від комплексного використання різних методів, форм та педагогічних технологій. Звичайний урок у поєднанні з медіа-освітніми та інтерактивними підходами перетворюється на простір діалогу, співпраці, самореалізації та творчості.

Правильне використання медіа-освітніх технологій допомагає тому, що дитина не є пасивним отримувачем знань, а стає активним творцем інформаційного середовища, який здатний до ініціативи, комунікації, відповідальності за спільну справу та правильного прийняття важливих рішень. Саме така організація освітнього процесу у початковій школі створює важливі передумови для виховання нового покоління лідерів – креативних, активних та свідомих громадян, які готові діяти в умовах сучасного інформаційного суспільства.

2.3. Стан використання медіа-ресурсів на уроках у початковій школі

Зараз, в умовах розвитку освіти, зокрема і початкової, медіа-ресурси стали невіддільною складовою навчального процесу, адже вони не тільки підвищують пізнавальну активність учнів початкової школи, і створюють спеціальні умови для формування важливих для особистості рис: самостійність, ініціативність, лідерство та відповідальність. У початковій школі використання медіа-технологій набуває характерного значення, адже саме в цьому віці закладаються основи комунікативності, активності та здатності до співпраці. Для того, щоб з'ясувати стан використання медіа-ресурсів у початковій школі та визначення їх впливу на розвиток якостей лідера потрібно провести експериментальне дослідження.

Для дослідження ми вибрали

[32]. Всі етапи нашого експериментального дослідження проходить під час навчального року 2024-2025. В експерименті взяли учні 3 класу (3-А – 20 дітей (ЕК) та 3-Б – 20 дітей (КК)).

Також для опитування було залучено 6 педагогів початкової школи, щоб зрозуміти їх ставлення до використання медіа-засобів для формування лідерських якостей.

Так як дослідження проходило в три етапи, то доцільно розкрити сутність кожного з них:

- констатувальний етап – його метою було визначити особливості використання медіа-ресурсів на уроках у початковій школі, зокрема: як діти сприймають медіа-ресурси під час навчання та у яких формах педагоги використовують ці медіа-ресурси під час уроків. На базі цього основним було визначити рівні сформованості лідерських якостей учнів початкової школи (в нашому випадку третьокласників). Для того, щоб визначити початкові результати нам потрібно було використати наступні методи: анкетування педагогів щодо видів, частоти та результативності використання медіа-ресурсів на всіх уроках у початковій школі; опитування третьокласників щодо сприйняття медіа-ресурсів та рівня їх активності та ініціативності під час їх використання; спостереження за процесом навчання, а також проявленням лідерських якостей серед одноліток; аналіз навчальних матеріалів; математичне обчислення результатів;

- формувальний етап – в ході його проведення було розроблено комплекс заходів з використанням медіа-технологій, які спрямовані на стимулювання розвитку лідерських якостей у дітей. Для того, щоб цей етап пройшов результативно нами використовувались методи спостереження за роботою дітей та їх поведінкою, аналіз і синтез навчального матеріалу та бесіда з дітьми під час проведення завдань;

- заключний етап – передбачав підбиття підсумків та визначення результатів на основі проведеного експериментального дослідження в

. Тут було визначено результати після проведення зазначеного нами експерименту та їх порівняння на першому та після проведення другого етапів. Для цього ми використовували метод математичного обчислення, порівняння та аналізу.

Для комплексного дослідження з розвитку лідерських якостей здобувачів початкової освіти засобами медіа-освіти доцільним вбачалось розкриття трьох взаємопов'язаних між собою компонентів (їх схематично та наочно показано на рис. 2.3).

Рис. 2.3. Компоненти дослідження лідерських якостей здобувачів початкової освіти [43]

Кожен з продемонстрованих нами компонентів показує окремі аспекти прояву лідерського потенціалу учня та дає змогу різносторонньо оцінити рівень розвитку ініціативності, активності та відповідальності:

- когнітивний компонент – демонстрував, наскільки третьокласники розуміють сутність самого лідерства як феномену, його значення у колективній діяльності та спроможність розпізнавати лідерські прояви у себе та оточуючих однокласників;

- діяльнісний компонент – показував, як саме здобувачі початкової освіти показують себе під час виконання практичних завдань з використанням медіа-технологій;

- емоційно-вольовий компонент – розкривав емоційні та поведінкові прояви дітей у ході участі у колективних видах діяльності. Він показував рівень впевненості дітей у своїх силах, здатність долати труднощі, не боятись

висловлювати свою думку та готовність відповідати за результати виконання спільної справи.

Окрім визначених компонентів, для нашого дослідження важливим було розкрити рівні сформованості лідерських якостей дітей через призму використання медіа-ресурсів:

- високий рівень – учень проявляє ініціативність, активність та самостійно пропонує ідеї для виконання, бере на себе роль лідера при виконанні групових завдань, а також виявляє впевненість під час презентації результатів діяльності;

- середній рівень – дитина виконує завдання досить охоче, однак потребує підтримки педагога, не в усіх випадках проявляє самостійність та ініціативу, зазвичай вагається у висловлюванні своєї думки;

- низький рівень – учень в основному пасивний, зазвичай уникає участі у спільних проєктах, виражає невпевненість у власних силах та не хоче брати на себе відповідальність чи роль лідера.

Після визначення компонентів та рівнів ми перейшли до опитування педагогів (див. Додаток А). Головною метою даного опитування було визначити рівень поінформованості вчителів щодо медіаосвітніх аспектів, частоту використання цифрових технологій в навчальному процесі та їх бачення ролі у розвитку лідерських якостей дітей. Деякі приклади запитань ми представили нижче:

1. Як часто ви використовуєте медіа-ресурси під час уроків? (більшість педагогів відповіли, що використовують близько двох-трьох разів в тиждень, однак були і такі, що використовують надзвичайно рідко, зокрема, це старші вчителі);

2. Які саме медіа-ресурси найбільш часто використовуєте у педагогічній діяльності? (в основному вчителі використовують презентації PowerPoint, Kahoot, Canva, інтерактивні тести, освітні блоги та інші подібні ресурси, які найбільш прості у використанні);

3. Чи згодні Ви з тим, що використання медіа-ресурсів допомагає розвитку лідерських якостей у учнів (таких як самостійність, ініціативність та інші)? (в основному вчителі частково погодились, однак були і ті, які зовсім не погоджувались);

4. Які труднощі перед Вами постають під час використання медіа-технологій? (більшість вказали, що в школі недостатня технічна база або нестача часу на підготовку);

5. Чи проходили Ви курси чи тренінги з медіа-освіти? (всі педагоги проходили такі курси).

Загалом результати опитування педагогів показало, що всі вони мають достатню цифрову компетентність; більшість педагогів у своїй діяльності стикаються з недостатньою технічною базою та браком часу на підготовку; також більшість з них усвідомлює важливість використання медіа-технологій для формування лідерських якостей (винятком стали вчителі старшого покоління).

Наступним ми провели опитування серед учнів третього класу контрольної та експериментальної груп (див. Додаток Б). Метою цього опитування було визначити рівень їх залучення до роботи з медіа-ресурсами та їх вплив на розвиток якостей лідера. Наведемо приклади поставлених запитань та відповідей на них:

1. Чи тобі подобається коли на уроках використовує вчитель презентації, відео чи онлайн-завдання? (фактично всі діти відповіли, що їм це подобається та хочуть цього побільше, однак не завжди їх педагоги це використовують під час уроків);

2. Чи береш ти участь у створенні спільних проєктів чи презентацій? (тут відповіді дещо різнилися, оскільки трохи менше половини дітей часто беруть участь у виконанні подібних завдань; кілька дітей тільки інколи хочуть таке виконувати, а от більшість зовсім не зацікавлена в цьому, оскільки наголосили, що соромляться);

3. Як ти себе відчуваєш, коли виступаєш чи презентуєш групову роботу перед класом? (більшість дітей відчувають невпевненість та стараються цього не робити; і прикро, що було дуже мало дітей які відчуваються впевнено у таких ситуаціях, що говорить про недостатній рівень розвитку лідерських якостей загалом);

4. Чи допомагають тобі гаджети спілкуватись з однолітками та навчатись? (всі діти відповіли, що їм вони допомагають та вони вміють ними користуватись);

5. Чи вважаєш ти себе лідером під час виконання групових завдань? (менше половини дітей відповіли, що вважають себе лідерами; більшість є невпевненими у своїх силах, а тому стараються триматись осторонь від публічних виступів).

Загалом, проведене опитування дало змогу визначити, що третьокласники з великим інтересом сприймають медіа-засоби під час уроків, однак більшість дітей відчуває невпевненість під час виступів чи роботи у групі, що говорить про недостатній рівень сформованості лідерських якостей. Тільки частина дітей виявляє ініціативу.

Однак, для того, щоб скласти повну картину щодо рівня сформованості якостей лідера, в контексті використання медіа-ресурсів, учнів третього класу ми провели ряд завдань:

1. Створення презентації «Мій клас – команда лідерів»: дітям було запропоновано в групах підготувати невелику презентацію про свій клас, використовуючи при цьому фотографії, текст та коментарі. Під час спостереження за дітьми було помічено, що більшість з них охоче добирали потрібний матеріал, однак під час представлення своєї роботи була помітна невпевненість та сором'язливість і часто уникали контакту з аудиторією. Тільки деякі учні виступали впевнено;

2. Участь у відео-журналі «Здорове харчування»: суть завдання полягала у тому, що у школі проходив День здорового харчування і діти мали створити невеликий відео-сюжет про продукти здорового харчування або продукти які є

шкідливими. В процесі виконання діти активно висловлювали свої ідеї щодо презентації, однак, під час презентування виявляли нерішучість та уникали ролі ведучого. Це говорить про невпевненість дітей у своїх силах у ситуації, де вони мали проявляти ініціативу;

3. Проект «Добра новина нашої школи»: учні мали створити цифрові плакати на яких було б зображено позивні події зі шкільного життя. Загалом діти виявляли творчість під час вибору теми, однак під час розподілу ролей більшість хотіли просто залишатись у ролі виконавців, а не ініціаторів. Лідерами у групах було максимум двоє дітей;

4. Групова гра «Віртуальний класний проект»: в ході даної гри діти працювали з інтерактивною платформою Padlet, створюючи спільну сторінку «Класна мрія». Спостереження показали, що більшість учнів взаємодіяли доброзичливо, однак у ході співпраці спостерігалася залежність від підказок педагога. Не всі учні могли самостійно прийняти рішення чи запропонувати власне бачення конкретної ситуації.

На основі проведеного констатувального етапу експерименту, керуючись методами, які ми вибрали на початку дослідження ми сформуваємо початкові результати рівня розвитку лідерських якостей у обидвох експериментальних групах (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Результати рівня сформованості лідерських якостей учнів контрольного та експериментального класу на констатувальному етапі експерименту

Констатувальний етап		
Рівень	ЕК	КК
Високий	30%	25%
Середній	25%	20%
Низький	45%	55%

[розроблено автором]

Отримані результати під час констатувального етапу засвідчили, що хоч і учні виявляють зацікавленість до роботи з медіа-ресурсами, однак рівень їх самостійності, активності та впевненості в собі залишаються недостатніми. Це говорить про необхідність цілеспрямованої педагогічної роботи, спрямованої на формування лідерських якостей засобами медіа-освіти. Саме тому для результативного формування лідерських якостей потрібно систематично впроваджувати медіа-освітні технології, що забезпечують співпрацю, інтерактивність та самовираження.

Висновок до розділу 2

Розвиток лідерських якостей у молодших школярів є важливим напрямом сучасної початкової освіти, оскільки формує активну, самостійну та соціально відповідальну особистість. Одним із ефективних засобів формування таких компетентностей є медіа-освіта, яка поєднує навчальні, виховні та розвивальні аспекти навчального процесу. Завдяки інтеграції цифрових технологій, інтерактивних методик та проєктної діяльності діти отримують можливість розвивати комунікативні навички, критичне мислення та здатність до творчого самовираження, що сприяє їхньому соціальному та особистісному становленню.

Аналіз практичних аспектів розвитку лідерських якостей здобувачів початкової освіти показав, що медіа-освіта є ефективним засобом формування активної, самостійної та відповідальної особистості, здатної до комунікації, взаємодії та творчого самовираження.

Медіа-освіта сприяє формуванню пізнавальної активності, самостійності, комунікабельності та критичного мислення молодших школярів. Вона допомагає дітям орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиває відповідальне ставлення до інформації та формує навички взаємодії у сучасному цифровому середовищі.

Ефективність розвитку лідерських якостей учнів значною мірою залежить від рівня медіа-компетентності педагога. Учитель має вміти добирати якісний медіа-контент, організовувати навчальний процес із використанням цифрових ресурсів, стимулювати ініціативність і творчу активність дітей. Медіа-компетентний педагог створює умови для розвитку критичного мислення, співпраці та самореалізації учнів.

Розвиток лідерських якостей засобами медіа потребує системного підходу: поєднання інтерактивних технологій, творчих завдань, групових форм роботи та проєктної діяльності. Важливо, щоб учитель підтримував ініціативу дітей, заохочував співпрацю та рефлексію, а також використовував медіа як інструмент для самовираження та саморозвитку учнів.

Отже, медіа-освіта виступає ключовим інструментом для розвитку лідерських якостей у молодших школярів, забезпечуючи формування активної, самостійної та відповідальної особистості. Її застосування сприяє розвитку пізнавальної активності, комунікабельності, критичного мислення та навичок взаємодії у сучасному цифровому середовищі. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від медіа-компетентності педагога, який організовує навчання, стимулює ініціативу та творчість учнів, поєднує інтерактивні технології з груповими формами роботи та проектною діяльністю. Таким чином, впровадження медіа-освіти у початкову школу є необхідним елементом сучасного освітнього процесу, що формує особистість, відкриту до пізнання, співпраці та самовираження.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

3.1. Проведення експерименту з розвитку лідерських якостей засобами медіа

Визначивши, що рівень сформованості лідерських якостей у третьокласників є в більшій мірі низьким та середнім, ми провели формувальний етап експерименту, зміст якого полягав у тому, щоб розробити та реалізувати спеціальний комплекс медіа-завдань та виховних заходів, які були спрямовані на розвиток комунікативності, ініціативності, відповідальності та впевненості в собі.

Головною метою основного етапу було:

- формувати у третьокласників обидвох класів активну позицію у колективі;
- покращувати організаторські здібності, прояви ініціативи та вміння правильно працювати у команді;
- розвивати навички конструктивної комунікації та самопрезентації в своїй діяльності;
- виховувати толерантність, емоційну стійкість та готовність приймати рішення у найскладніших ситуаціях у відповідності до їх віку та особливостей навчання;
- залучати третьокласників до соціально значущих медіа-активностей у школі.

Розроблений нами комплекс заходів проводився як і в контрольному, так і в експериментальному класах, однак більшість завдань було проведено в експериментальному:

1. Медіа-завдання «Командний ролик» (було проведено в експериментальному класі). Метою цього завдання було розвивати якості лідера

через співпрацю, відповідальність за результат та розподіл ролей. Хід виконання полягав у наступному: учнів було об'єднано у невеликі ролі по 5 осіб і ними створюються відеоролики на тему «ми-команда», використовуючи при цьому свої телефони. Основний процес полягав у тому, що команда у своєму ролику має продемонструвати як вона долає труднощі, досягаючи спільну мету. Спостереження за дітьми показало, що більшість дітей спочатку були невпевненими, в основному уникали активності, а ролі лідерів брало на себе небагато. Поступово в дітей почала прослідковуватись ініціатива: малоактивні діти почали пропонувати цікаві ідеї, виявляти ініціативу та допомагати в координації групи;

2. Вправа «Цифровий щоденник лідера» (було проведено в контрольному та експериментальному класах). Метою даної вправи було розвивати самооцінку, самосвідомість та вміння презентувати себе перед аудиторією. В процесі виконання кожна дитина мала створити у доступному PowerPoint слайд «я-лідер», де мав описати свої захоплення, сильні сторони, добрі вчинки та інше за бажанням. Сюжетність полягала у тому, що третьокласник мав презентувати свій, так би мовити «щоденник», перед класом та проявити всі свої сильні сторони. Спостереження за дітьми показало, що на початку вони говорили досить невпевнено, коротко, дещо скуто, уникаючи при цьому контакту з аудиторією. Після того як діти зробили декілька спроб вони почали вдало розкривати власні риси, додавати емоційного забарвлення, а деякі діти називали приклади з життя;

3. Інтерактивна вправа «Медіа-прес-конференція» (проводилась у обидвох класах). Метою цієї прес-конференції було формувати вміння аргументувати свою думку та комунікативну компетентність. Під час виконання інтерактивної вправи один учень мав виступати у ролі «лідера», а інші були «журналісти». Питання готувались заздалегідь, проводилась імітація телевізійного ефіру з використанням інтерактивної презентації. Тут діти мали себе максимально проявити, оскільки вони виступали публічно. Спостерігалось, що більшість дітей на самому початку говорили тихо та невпевнено; однак в ході

виконання вправи почали відповідати по суті, коротко та використовувати власну думку;

4. Завдання «Класні новини» (проводилось у експериментальному класі). Метою цього завдання було розвивати уміння працювати в команді, розвивати ініціативність та відповідальність. Під час виконання діти мали створити невеликий відео-сюжет на тему «новини нашого класу», де розповідали про добрі вчинки, цікаві події та інше цікаве, що сталося у їх класі. Дітям було надано різні ролі: оператори, ведучі та журналісти. При спостереженні за третьокласниками спостерігалось, що більшість дітей на самому початку трохи соромились, однак в ході завдання поступово захопились ідеєю та проявляли креативність у сценаріях;

5. Вправа «Плакат натхнення» (проводилась у контрольному класі). Метою було виховати віру у свої сили, згуртованість та позитивне мислення. Під час проведення вправи було використано програму Canva, за допомогою якої необхідно було створити колаж «Ми зможемо!», що показує спільну мету у класі. Діти спільними зусиллями мали створити медіа-продукт. Більшість класу були трохи осторонь, однак в процесі проведення почали долучатись, пропонувати малюнки, фото та фрази;

6. Вправа «Віртуальна подорож лідера» (проводилась у експериментальному класі). Метою було розвивати у дітей вміння приймати рішення та не боятись допустити помилки. Під час цієї вправи за допомогою інтерактивної платформи Genially створено гру, де діти обирали варіант поведінки героя у непростій ситуації (наприклад, конфлікт). І завдання дітей було обрати правильний шлях, щоб подолати проблеми. На початку діти обирали найбільш прості варіанти, однак не пояснювали чому. Згодом третьокласники аргументували свій вибір та вже оцінювали наслідки які можуть бути;

7. Медіа-вікторина «Лідерство в дії» (проводилась у експериментальному класі). Метою цієї вікторини було перевірити знання дітей про моральні якості лідера, а також вміння діяти у колективі. Під час її проведення у Kahoot було створено інтерактивну вікторину з питаннями які стосувались відповідальності,

поваги, дружби та лідерства. Проводилась у форматі телешоу. Спостереження показало, що спочатку кілька дітей натискали випадкові відповіді, не обговорюючи їх; проте в подальшому активно дискутували та пояснювали вибір команди;

8. Медіа-гра «Лідер допомоги» (проводилась у експериментальному класі). Метою цієї гри було розвивати командність, емпатію та готовність брати відповідальність за свої вчинки і за вчинки інших. Під час цієї гри діти мали переглянути короткий відео-фрагмент, де герой потребував підтримки друзів. Потім діти у парах розігрували сценки «як би я міг головному героєві допомогти?». Спостереження показало, що діти розкрились, вони вдало висловлювались, багато дітей пропонувало свої ідеї та брали ініціативу в рольових діях;

9. Соціальний медіа-захід «Діти проти тютюнопаління» (див. Додаток В), (проводився у експериментальному класі). Його метою було виховувати здатність до самовираження, соціальну активність та відповідальну позицію щодо здоров'я. Під час проведення цього заходу діти переглядали відео про шкоду куріння для молоді. Після цього у групах мали створити короткі відеоролики та цифрові постери на тему «життя без диму». Використовувати можна було Canva, Slideshare чи інші онлайн-редактори. Під час соціального медіа-заходу третьокласники виступали у ролі соціальних лідерів, які створювали найкращий приклад для своїх однолітків. Прослідковувалось те, що на загал діти були більш активними, ніж на початку нашого дослідження, а також розуміли соціальне значення; після того як було обговорення наслідки тютюнопаління проявляли зацікавленість до обговорення та висловлювали свою позицію. Також зазначимо, що діти придумали кілька гасел: «Ми дихаємо вільно!» та «Бути здоровим – це круто!»;

10. Медіа-захід «День добрих новин», (проводився у контрольному класі). Його метою було формувати у третьокласників експериментального класу позитивне мислення, навички командної роботи, емпатію та лідерської взаємодії через поширення і створення позитивного медіа-контенту. Під час проведення

медіа-заходу діти збирали інформацію про цікаві події та добрі справи у класі. На основі зібраного матеріалу діти мали створити невеликий відео-випуск чи презентацію (за вибором) з фотографіями та описами зібраного матеріалу. Після створення відео діти демонстрували під час класної години за допомогою інтерактивної дошки. Спостереження показали, що були діти, які невпевнені в собі, однак в більшості був помітним прогрес. Загалом діти висловлювали певні ідеї (хтось більше, а хтось менше). Діти також навчилися більш впевнено себе поводити перед камерою, а також творчо підходити до виконання завдання. Наприкінці цього заходу контрольний клас отримав готовий відео-продукт, який став прикладом спільного успіху та згуртованості колективу.

Загальний аналіз результатів формувального етапів експерименту показав, що на початку більшість дітей у обидвох класах показав, що більшість дітей були скутими, пасивними, невпевненими та несхильними до проявів ініціативи. Використання медіа-засобів у навчально-виховному процесі – презентацій, відео, медіа-проекти та соціальні заходи – помітно підвищували рівень їх активності, комунікабельності, ініціативи, впевненості в собі та самостійності. З огляду на аналіз та спостереження за дітьми, було визначено потрібність проведення заключного етапу експерименту, який спрямований на перевірку ефективності впроваджених заходів, що ми і розбили в подальшому.

3.2. Аналіз результатів експериментального дослідження

Визначивши результати щодо рівня сформованості лідерських якостей третьокласників (КК і ЕК) на констаувальному етапі та провівши заходи, які були спрямовані на розвиток лідерських якостей засобами медіа-освіти на формувальному етапі, ва жливим було визначення результатів після проведення цільових завдань та заходів. Саме тому на заключному етапі експерименту, за допомогою методів аналізу, порівняння та математичного, ми визначили результати після проведення експерименту та порівняли ці результати з початковими. Загалом, можна наголосити, що процес дослідження показував

позитивну динаміку. Учні виражали зацікавленість під час виконання завдань, вправ, проєктів та виховних заходів з використанням медіа, які спрямовувались на розвиток лідерських якостей. Діти досить гармонійно розкривались та демонстрували нові, раніше невідомі, сторони.

Для визначення кінцевих результатів експериментального дослідження ми керувались наступними рівнями:

- високий рівень – учень проявляє ініціативність, активність та самостійно пропонує ідеї для виконання, бере на себе роль лідера при виконанні групових завдань, а також виявляє впевненість під час презентації результатів діяльності;

- середній рівень – дитина виконує завдання досить охоче, однак потребує підтримки педагога, не в усіх випадках проявляє самостійність та ініціативу, зазвичай вагається у висловлюванні своєї думки;

- низький рівень – учень в основному пасивний, зазвичай уникає участі у спільних проєктах, виражає невпевненість у власних силах та не хоче брати на себе відповідальність чи роль лідера.

Зважаючи на ці рівні визначено кінцеві результати та оброблено у відсотковому співвідношенні. Отримані дані після проведення формувального етапу відображено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Результати рівня сформованості лідерських якостей учнів контрольного та експериментального класу на заключному етапі експерименту

Заключний етап		
Рівень	ЕК	КК
Високий	55%	35%
Середній	30%	25%
Низький	15%	40%

[розроблено автором]

Беручи до уваги те, що формувальний етап дослідження проходив протягом цілого навчального року, то спостерігалась чітка позитивна динаміка. Третьюокласники стали більш кмітливими, відповідальними, рішучими, самостійно приймали рішення, більш організованими та під кінець дослідження більш активно брали участь у проєктній діяльності. Однак, щоб точно прослідкувати динаміку результатів дітей ми розробили порівняльну таблицю 2.3.

Таблиця 2.3

**Порівняння результатів рівня сформованості лідерських якостей учнів
контрольного та експериментального класу на формувальному та
заключному етапах експерименту**

Рівень	ЕК		КК	
	До	Після	До	Після
Високий	30%	55%	25%	35%
Середній	25%	30%	20%	25%
Низький	45%	15%	55%	40%

[розроблено автором]

Порівнюючи результати до та після експерименту, можемо констатувати, що вони змінилися в кращу сторону, адже: у експериментальному класі високий рівень збільшився на 15%, середній на 5%, а низький знизився аж на 30%; щодо контрольного класу, то там було проведено дещо менше завдань, однак також прослідковувалась позитивна динаміка: високий рівень збільшився на 10%, середній на 5% (так само як в експериментальному класі) та високий рівень знизився на 15%.

Порівнявши результати до та після експерименту з розвитку лідерських якостей молодших школярів засобами медіа-освіти, можна помітити, що відбулось помітне зростання рівня лідерських якостей серед дітей. Якщо на початку дослідження діти були в основному сором'язливі та мало хто виявляв

лідерські якості, то після проведення розроблених нами заходів в поведінці дітей були позитивні зміни. Саме тому ми вважаємо, що наша методика була розроблена вдало та може використовуватись в подальшому в практиці початкової школи для покращення та розвитку лідерських якостей молодших школярів.

3.3. Методичні рекомендації педагогам щодо підвищення ефективності розвитку лідерських якостей здобувачів початкової освіти засобами медіа

Сучасна початкова школа має забезпечувати не тільки засвоєння базових знань, а і розвивати особистість учня як творчого, активного та ініціативного суб'єкта освітнього процесу. За умов швидкого розвитку інформаційного суспільства особливого значення набуває медіа-освіта, яка відкриває нові горизонти для формування лідерських якостей здобувачів початкової освіти – відповідальності, самостійності, уміння співпрацювати з іншими, приймати рішення та комунікативності.

Наші рекомендації будуть в кількох напрямках: організаційно-методичні засади впровадження медіа освіти у початковій школі, практичні шляхи використання медіа, поради щодо організації навчальної діяльності та психолого-педагогічні умови ефективного впровадження:

1. Організаційно-методичні засади впровадження медіа-освіти. Вчителям початкової школи рекомендується створювати у класі медіа-освітнє середовище, що допомагатиме розвитку партнерської взаємодії та ініціативності між дітьми. Для цього необхідно:

- використовувати у педагогічній діяльності інтерактивні форми роботи, тобто: рольові ігри, медіа-проекти, дискусії, обговорення відео-сюжетів, створення спільних медіа-продуктів та багато іншого;
- запроваджувати групові та індивідуальні проекти, які максимально дають можливість молодшим школярам проявляти ініціативу, лідерство та

уміння правильно організувати співпрацю у колективі, що дуже важливо для справжнього лідера;

- використовувати змішане навчання, тобто поєднання цифрових технологій та традиційних методів, для можливої активізації пізнавальної діяльності дитини.

2. Практичні шляхи використання меді у виховному та навчальному процесі. Педагоги можуть результативно розвивати лідерські якості через наступні аспекти:

- створення спеціальних учнівських блогів чи електронних журналів класу, де молодші школярі могли б висловлювати свої думки, ділитись новинами та брати на себе відповідальність за ведення певних рубрик, що допоможе формувати як лідерство, так і відповідальність;

- розроблення коротких інформативних навчальних відео та мультимедійних презентацій з участю дітей – це стимулює їх самостійність та ініціативу;

- постійна участь у шкільних медіа-проєктах (наприклад: «Шкільні новини», «Медіа-день лідера», «Безпечний інтернет», «Ми – за життя без тютюну!»), де діти належним чином можуть виконувати ролі редакторів, журналістів, ведучих чи операторів, що допомагає їм проявляти свої лідерські якості на повну;

- використання онлайн-платформ (LearningApps, Padlet, Canva, Genially) для того, щоб правильно організувати спільну діяльність та оцінювати командні результати.

3. Поради щодо організації навчальної діяльності дітей в початковій школі:

- саме планування медіа-уроків повинно враховувати завдання щодо розвитку лідерських та комунікативних умінь (тобто правильний розподіл ролей у конкретній групі, обговорення результатів діяльності та вміння самопрезентуватись);

- міжпредметна інтеграція передбачає результативний напрямок до формування лідерських компетентностей. Прикладом цього може бути створення відео-проектів на теми з літератури, української мови, природознавства, мистецтва та інших предметів.

- розвиток цифрової компетентності вчителів початкової школи є основою для успішної реалізації медіа-освіти. Педагогу потрібно постійно проходити онлайн-курси, спеціальні тренінги та брати участь у професійних спільнотах;

- залучення молодших школярів до соціально значущих медіа-заходів, таких як: екологічні флешмоби, акції проти наркотиків та тютюнопаління, антибулінгові кампанії та інші, які допомагають формувати ініціативу, лідерську позицію та відповідальність.

4. Психолого-педагогічні умови результативного впровадження медіа-освітніх засобів. Для того, щоб розвивати лідерські якості через призму медіа важливо забезпечити наступне:

- позитивний емоційний клімат у класі, що допомагає дитині самовиражатись;

- підтримувати індивідуальність всіх дітей класу, тобто надавати всі можливості обирати бажані завдання у відповідності до здібностей та вподобань учня;

- партнерська позиція педагога – вчитель має бути не контролером, а фасилітатором навчального процесу.

Таким чином, розвиток лідерських якостей здобувачів початкової освіти засобами медіа-освіти є результативним тільки за умов системного та цілеспрямованого підходу. А тому педагогам рекомендується: активно впроваджувати інтерактивні медіа-засоби у навчальний процес; створювати ситуації успіху для всіх дітей в класі, що підвищує впевненість та стимулює ініціативу в різних складних ситуаціях; розвивати рефлексію та критичне мислення через призму обговорення створених дітьми медіа-продуктів; постійно

аналізувати дієвість медіа-засобів у формуванні лідерських якостей та ділитись досвідом у педагогічних колективах.

Завдяки впровадженню в навчальний процес медіа-освіти молодші школярі поступово набувають лідерських якостей – ініціативності, здатності до самостійного прийняття рішень у складних випадках та при виникненні труднощів, уміння організовувати колективну діяльність. Саме тому, медіа-технології мають стати не епізодичним, невід’ємним компонентом освітнього процесу у сучасній початковій школі.

Висновок до розділу 3

Розкриття розвитку лідерських якостей молодших школярів є актуальним напрямом сучасної початкової освіти, оскільки формування соціально активної, відповідальної та самостійної особистості є одним із ключових завдань школи. У цьому контексті медіа-освіта виступає ефективним інструментом, який поєднує навчальні, розвивальні та виховні аспекти. Використання цифрових технологій, інтерактивних методів та проєктної діяльності сприяє розвитку комунікативних навичок, ініціативності, самостійності та критичного мислення у дітей, що забезпечує практичну реалізацію лідерського потенціалу учнів початкової школи.

Дослідження було спрямоване на розвиток лідерських якостей здобувачів початкової освіти засобами медіа, дало нам змогу практично перевірити ефективність запропонованих методичних підходів і завдань. У процесі педагогічного експерименту було з'ясовано, що використання медіа-освітніх технологій позитивно впливає на формування ініціативності, комунікативності, самостійності та впевненості учнів початкової школи у власних силах.

Проведений формувальний експеримент підтвердив ефективність використання медіа-засобів у розвитку лідерських якостей молодших школярів. Розроблені справи та завдання сприяли формуванню комунікативності, ініціативності, відповідальності та впевненості в собі. Учні експериментального класу проявили більшу активність, самостійність і зацікавлення у спільній діяльності, що засвідчило позитивні зміни у рівні сформованості їх лідерських умінь.

Аналіз результатів експериментального дослідження показав помітну позитивну динаміку в розвитку лідерських якостей учнів. У експериментальному класі кількість дітей з високим рівнем лідерських якостей зросла на 25%, а кількість з низьким – зменшилася майже втричі. Це свідчить про дієвість медіа-освітніх технологій і підтверджує, що їх системне впровадження сприяє

формуванню впевненості, комунікативності та ініціативності учнів початкової школи.

Методичні рекомендації доводять, що розвиток лідерських якостей засобами медіа буде ефективним лише за умов цілеспрямованої педагогічної роботи. Учителі повинні створювати медіа-освітнє середовище, застосовувати інтерактивні форми роботи, підтримувати ініціативу та самовираження кожного учня. Важливим є позитивний емоційний клімат і партнерська позиція педагога, що дозволяють дитині проявляти лідерський потенціал.

Отже, результати дослідження підтвердили, що системне впровадження медіа-освіти у початковій школі є дієвим засобом формування лідерських якостей. Медіа-засоби не лише активізують навчальну діяльність, а й сприяють розвитку впевненості, комунікабельності, ініціативності та готовності дітей до конструктивної співпраці в колективі.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило всебічно та глибоко розкрити проблему розвитку лідерських якостей здобувачів початкової освіти засобами медіа-освіти. У роботі здійснено теоретичне узагальнення та практичну перевірку ефективності медіа-засобів у процесі формування лідерського потенціалу молодших школярів.

На основі аналізу психолого-педагогічної, науково-методичної та практичної літератури було з'ясовано, що лідерські якості у молодшому шкільному віці мають специфічний характер і проявляються не у домінуванні, а у здатності дитини до організації спільної діяльності, прийняття відповідальності, прояву ініціативи, співпраці, доброзичливості, емпатії. Саме в цей віковий період закладаються основи майбутньої соціальної активності, громадянської позиції та самостійності, тому педагогічна підтримка розвитку лідерських якостей має важливе значення.

Визначено, що ключову роль у цьому процесі відіграють створені педагогічні умови: особистісно орієнтоване навчання, позитивний психологічний клімат, застосування інтерактивних технологій, групових та проєктних форм роботи, а також підтримка педагогом кожної дитини у прагненні проявити ініціативу. Учитель початкових класів має виступати не лише організатором, а й лідером, наставником, фасилітатором, який власним прикладом демонструє зразки ефективного лідерства, мотивує учнів до саморозвитку та самореалізації.

Особлива увага у дослідженні приділена ролі медіа-освіти як інноваційного педагогічного ресурсу. З'ясовано, що медіа не лише є засобом подачі навчальної інформації, а й потужним інструментом формування у дітей ключових компетентностей XXI століття – комунікативності, критичного мислення, інформаційної грамотності, креативності, вміння працювати у команді. Через створення учнями власних медіа-продуктів (відеороликів, презентацій, електронних газет, блогів, подкастів) діти вчаться планувати

діяльність, розподіляти ролі, відповідати за результат, що безпосередньо розвиває організаторські та лідерські здібності.

Практична частина роботи – педагогічний експеримент – підтвердила ефективність використання медіа-засобів для розвитку лідерських якостей молодших школярів. У процесі реалізації комплексу вправ і методичних прийомів спостерігалася позитивна динаміка: зросла кількість учнів із високим рівнем сформованості лідерських рис (ініціативності, відповідальності, самостійності, здатності до співпраці), водночас зменшилась кількість дітей із низьким рівнем прояву цих якостей. Учні стали активнішими, упевненішими у власних силах, проявляли інтерес до командної діяльності, охоче брали участь у створенні спільних медіа-проєктів.

У межах дослідження було розроблено методичні рекомендації для педагогів початкової школи, спрямовані на підвищення ефективності розвитку лідерських якостей здобувачів освіти засобами медіа. Вони передбачають: інтеграцію медіа-компоненту у всі види навчальної діяльності; залучення дітей до участі у колективних медіа-проєктах (створення відео, презентацій, подкастів, газет тощо); формування культури спілкування у цифровому середовищі; організацію системи заохочення дитячої ініціативи та відповідальності; партнерську взаємодію між учителем та учнями.

Встановлено, що розвиток лідерських якостей засобами медіа-освіти є багатоступеневим і цілеспрямованим процесом, який передбачає взаємодію когнітивного, емоційно-вольового та діяльнісного компонентів. Він сприяє не лише формуванню особистісної активності, а й розвитку соціально-комунікативної компетентності, що є ключовою для успішної адаптації дитини у колективі та подальшому житті.

Отже, результати магістерського дослідження переконливо довели, що медіа-освіта є ефективним засобом формування лідерських якостей у молодших школярів. Вона забезпечує можливість для розвитку критичного мислення, ініціативності, креативності, комунікативних умінь, уміння працювати у команді. Реалізація медіа-освітніх технологій у практиці початкової школи

сприяє становленню активної, упевненої, відповідальної та соціально зрілої особистості, що відповідає основним засадам Нової української школи та потребам сучасного інформаційного суспільства.

Таким чином, медіа-освіта відкриває нові перспективи для оновлення змісту та методів початкової освіти, забезпечуючи формування покоління учнів, здатних бути ініціативними, мислити критично, приймати рішення та брати на себе відповідальність – тобто справжніх лідерів у сучасному світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академія Української Преси. Медіаграмотність у початковій школі: посібник для вчителя. Київ: Центр Вільної Преси, 2018. 108 с.
2. Бажанюк В., Бігун М., Василькова О. Лідерські якості молодших школярів: структура, рівні та педагогічні умови формування. *Педагогічний дискурс*. 2021. № 18. С. 45–52.
3. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 книгах. Київ: Либідь, 2003. 384 с.
4. Ванько К., Зоря Ю., Шаповал О., Волошенюк О. Медіаосвіта дітей дошкільного віку в умовах інформаційного суспільства: навчально-методичний посібник. Київ: Центр Вільної Преси, 2022. 75 с.
5. Волошенюк О., Іванов В. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник для студентів педагогічних коледжів. Київ: Центр Вільної Преси, 2014. 192 с.
6. Голева А. Медіаосвітній потенціал навчальних програм «Основи медіаграмотності». *Методичний журнал*. 2024. № 3. С. 333-340.
7. Голубєва М., Рябець І., Жарук І. Медіаосвіта – складова навчальних програм циклу гуманітарної підготовки у ВНЗ. Психолого-педагогічний практикум : методичний посібник. Київ: Дірект Лайн, 2017. С. 21-28.
8. Грибанова О. Сучасні методи групової роботи з учнями: науково-методичний посібник. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 103 с.
9. Гринь О. Формування лідерських якостей учнів початкової школи в умовах НУШ: кваліфікаційна робота Луганський університет, 2025. 120 с.
10. Гриценко І. Психолого-педагогічні умови розвитку лідерських якостей молодших школярів. Черкаси : ЧНУ, 2021. 88 с.
11. Гудима Н., Ковальчук, О. Формування медіаграмотності молодших школярів на уроках української мови та читання. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2023. № 1. С. 32–42.
12. Гуза Ю. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник для вищих педагогічних навчальних закладів. Київ: Основа, 2020. 156 с.

13. Даниленко Л., Карамушка Л. Методика дослідження лідерських якостей учнів. Запоріжжя: Таврійський національний педагогічний університет, 2018. 32 с.

14. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novuj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/> (дата звернення: 17.02.2025).

15. Дубовик С., Готмар А. Формування в молодших школярів умінь створювати медіапродукти. *Молодий вчений*. 2021. № 2. С. 55-63.

16. Іванюк І. Використання вчителями онлайн-інструментів та онлайн-ресурсів під час дистанційного навчання: порівняння результатів досліджень. Київ: Інститут цифровізації змісту освіти НАПН України, 2021. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730526> (дата звернення: 15.03.2025).

17. Інтерактивні вправи та ігри. Кучерова Г.М. URL: <http://e-kniga.in.ua> (дата звернення: 18.03.2025).

18. Карамушка Л. М. Психологія управління: підручник. Київ: Каравела, 2019. С. 39-48.

19. Ковальчук О. Медіакомпетентність учнів початкової школи. Харків: ХНПУ, 2023. 90 с.

20. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.03.2025).

21. Концепція цифрової трансформації освіти. URL: <https://mon.gov.ua/news/kontseptsiya-tsifrovoi-transformatsii-osviti-i-nauki-mon-zapros hue-do-gromadskogo-obgovorenn ya> (дата звернення: 10.03.2025).

22. Кузмін В. Розвиток лідерських якостей молодших школярів в осередку НУШ. *Матеріали ІХ науково-практичної інтернет-конференції ХНПУ ім. Г. С. Сковороди*. 2025. № 4. С. 18-26.

23. Кузма І. Розвиток медіаосвіти дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (1959–2018 рр.). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка*. 2020. № 46. С. 64-69.

24. Матвійчук Г., Книш А. Психологічні передумови формування лідерських якостей у шкільному віці. *Актуальні проблеми психології*. 2020. Т. 4. № 12. С. 112–119.
25. Мельничук В. Інформаційно-цифрова освітня компетенція та медіаосвіта у молодших школярів. Львів: ЛНУ, 2022. 100 с.
26. Міністерство освіти і науки України. Схеми та методичні рекомендації для розвитку лідерських якостей молодших школярів : внутрішній методичний документ. Київ: Основа, 2020. 36 с.
27. Морзе Н., Барна О. Медіаосвіта і розвиток критичного мислення молодших школярів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. №3. С. 85-91.
28. Муковіз О., Мельничук В. Шляхи формування основ медіаграмотності в молодших школярів на уроках інформатики. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2023. № 9. С. 279–285.
29. Найдьонова Л. Медіа-психологія: основи медіа-освіти. Київ: Академія, 2018. 242 с.
30. Національна доктрина розвитку освіти «Україна XXI століття»: Указ Президента України від 14.04.2002. № 347/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (дата звернення: 25.09.2025).
31. Овчарук О. Освітні інновації та цифрова трансформація: теорія і практика. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, 2021. 234 с.
32. Офіційний сайт Кривецької гімназії Івано-Франківської області. URL: <https://nz.ua/school/wall?id=10601> (дата звернення: 25.09.2025).
33. Петрук Д. Формування медіаграмотності молодших школярів: кваліфікаційна робота. Херсон: ХДУ, 2020. 110 с.
34. Петрук Д. Формування медіаграмотності молодших школярів. Кривий Ріг: КДПУ, 2020. 131 с.
35. Пінчук О. Інформаційно-комунікаційні технології навчання, технічні засоби навчання: навчально-методичні матеріали. Київ: КУБГ, 2018. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/22866/> (дата звернення 05.03.2025).

36. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К., 2017. 185 с.

37. Практична медіаосвіта: навчання основ медіаграмотності: матеріали обл. науково-практичної конференції. (Харків, 29 листопада 2017). упоряд. Харків, 2017. 184 с.

38. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: Постанова КМУ, Стандарт, План [...] від 23.11.2011 №1392. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п> (дата звернення: 10.04.2025).

39. Про освіту: Закон України від 05.09.2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 10.03.2025).

40. Савченко О. Медіаграмотність школярів як новий результат початкової освіти. Київ: ІП НАПН України, 2021. 76 с.

41. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. Київ: Генеза, 2020. 45 с.

42. Салій Б. Система лідерства в системі освіти України. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. №2. С.152–156.

43. Смола О., Сачковська О. Формування лідерських якостей здобувачів початкової освіти. *Вересень*. 2024. № 2. С. 22-31.

44. Старагіна І., Волошенюк О., Мокрогуз О., Ганик О. Нова українська школа: організація медіаосвіти в початковій школі: навчально-методичний посібник. Київ: ІМЗО, 2021. 112 с.

45. Тарасенко Г. Розвиток лідерських якостей у школярів засобами інтерактивних технологій. Київ: Освіта України, 2019. С. 35-38.

46. Ткаченко Л. Формування лідерських якостей обдарованих учнів: мета, завдання, методи. *Педагогічні інновації*. 2023. № 3. С. 108-114.

47. Туташинська Т. Медіаосвіта в початковій школі: методичний посібник. Харків: Основа, 2021. С. 95-105.

48. Шевченко Л. Розвиток лідерських якостей молодших школярів через сюжетні та рольові ігри. Київ: Освітня думка, 2021. 128 с.

49. Шинкар Т. Методи формування медіаграмотності здобувачів освіти в курсі української мови. *Український педагогічний журнал*. 2025. № 1. С. 140-148.

50. Шиян Р., Савченко О. Типова освітня програма «Я досліджую світ» для початкової школи. Київ: Освітня Ініціатива, 2022. 112 с.

51. Юношева Т. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у процесі формування медіаграмотності. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 4. С. 34-41.

52. Янкович О.І. Медіаосвіта в загальноосвітній школі: навчальний посібник. Київ: Освітня думка, 2020. 120 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Опитування для вчителів початкових класів

«Використання медіа-ресурсів у початковій школі та їх роль у розвитку лідерських якостей учнів»

Прізвище, ім'я та по-батькові _____

Педагогічний стаж _____

Дайте відповіді на питання:

1. Як часто Ви використовуєте медіа-ресурси під час уроків?
2. Які конкретні медіа-ресурси Ви використовуєте у навчальному процесі та чому обираєте саме їх?
3. Як Ви оцінюєте вплив медіа-ресурсів на розвиток лідерських якостей учнів (ініціативність, самостійність, відповідальність тощо)?
4. Які конкретні труднощі виникають у Вас при використанні медіа-технологій на уроках?
5. Чи проходили Ви курси або тренінги з медіа-освіти? Якщо так, які саме і що нового Ви застосовуєте у своїй практиці?
6. Як, на Вашу думку, медіа-ресурси впливають на мотивацію учнів до навчання?
7. Як Ви організовуєте роботу учнів під час використання медіа-ресурсів (індивідуально, групами, парно)?
8. Які зміни в поведінці або активності учнів Ви помічаєте після впровадження медіа-освітніх технологій?
9. Які методи або підходи Ви вважаєте найбільш ефективними для розвитку лідерських якостей учнів із використанням медіа?
10. Які Ваші пропозиції щодо покращення використання медіа-ресурсів у початковій школі для розвитку лідерських якостей учнів?

Опитування для третьокласників контрольного та експериментального класів

«Використання медіа-ресурсів на уроках та розвиток лідерських якостей»

Прізвище, ім'я та по-батькові _____

Вік _____

Навчаєшся у класі _____

Дайте відповіді на питання:

1. Чи подобається тобі, коли на уроках вчитель використовує презентації, відео чи онлайн-завдання? Чому?
2. Чи береш ти участь у створенні спільних проєктів або презентацій? Розкажи, як часто це відбувається і що ти відчуваєш під час роботи над ними.
3. Як ти себе відчуваєш, коли виступаєш або презентуєш групову роботу перед класом?
4. Чи допомагають тобі гаджети спілкуватися з однолітками та навчатися? Наведи приклади.
5. Чи вважаєш ти себе лідером під час виконання групових завдань? Чому так чи ні?
6. Які медіа-ресурси тобі подобаються найбільше на уроках і чому?
7. Чи відчуваєш ти, що завдяки роботі з медіа-ресурсами ти краще розумієш матеріал уроку? Розкажи приклад.
8. Які труднощі у тебе виникають під час роботи з медіа на уроках?
9. Чи допомагають тобі медіа-ресурси краще взаємодіяти з однокласниками під час групових завдань? Як саме?
10. Що б ти хотів змінити або додати на уроках з використанням медіа, щоб вони були ще цікавішими і допомагали тобі розвивати лідерські якості?

Соціальний медіа-захід «Діти про тютюнопаління»

Мета заходу:

1. Усвідомлення дітьми негативного впливу куріння на здоров'я та життя.
2. Формування навичок критичного мислення та самостійного прийняття рішень.
3. Розвиток лідерських якостей: ініціативності, відповідальності, здатності працювати в команді.
4. Використання медіа-ресурсів для активізації навчання та інтерактивної участі.

Обладнання та медіа-ресурси:

1. Мікрофон, олівці, папір, дошка, малюнки (сигарета, природа, сім'я, школа), плакати.
2. Короткий фільм про тютюнопаління
<http://autta.org.ua/ua/materials/material/Multf-lm-proti-kur-nnya/>
3. Інтерактивні онлайн-дошки (Padlet або Jamboard) для колективного створення гасел.

Хід заходу

1. *Організаційна частина (5 хв)*
 - a. Привітання учнів, коротке налаштування на роботу.
 - b. Повідомлення теми та мети заходу.
 - c. Демонстрація інтерактивної презентації з ілюстраціями «Що таке куріння» (мультимедійні картинки, короткі факти).
2. *Основна частина*
 - 2.1. *Інтерактивне завдання «Вибір шкідливого предмету» (10 хв)*
 - a. На дошці або онлайн-дошці розміщені малюнки: сигарета, природа, сім'я, школа.
 - b. Учні обирають найшкідливіший для них об'єкт і пояснюють свій вибір.

с. Медіа-компонент: Учні можуть робити фото своєї відповіді або наклеювати наліпки на інтерактивну дошку.

2.2. Короткий мультимедійний екскурс (5 хв)

Використання презентації та відео для пояснення:

Історія тютюнопаління.

Чинники, що спонукають людей палити.

Негативний вплив на здоров'я та природу.

2.3. Вправа «Почуйте одне одного» (5 хв)

а. Діти по черзі висловлюють свої думки про шкоду куріння.

б. Медіа-компонент: відповіді фіксуються на інтерактивній дошці або в загальному документі для подальшого аналізу.

2.4. Вправа «Скласти гасло» (10 хв)

а. Кожен учень пише одне слово, що асоціюється з курінням.

б. Аркуш або онлайн-дошка формує «гармошку» слів, з яких створюється гасло.

с. Медіа-компонент: можна зробити колаж із слів на комп'ютері, проектувати на екран.

д. Приклади гасел: «Куріння – отрута для здоров'я», «Життя без диму – здорове життя».

2.5. Вправа «Прийняти рішення» (10 хв)

Колективне створення схеми прийняття рішення

Пропозиція спробувати палити	Обробка інформації	Рішення
Так, цікаво		Ні, це шкодить моєму здоров'ю
Ні, це шкодить моєму здоров'ю		

Медіа-компонент: схема створюється на інтерактивній дошці, діти можуть перетягувати картки, додавати смайли.

2.6. Фізкультхвилинка «Рух і дихання» (5 хв)

- a. Легка руханка під музику, для зняття напруги.
- b. Медіа-компонент: відео-демонстрація рухів для повторення дітьми.

2.7. Перегляд мультфільму (10 хв)

- a. Мультфільм про шкоду куріння.
- b. Після перегляду – обговорення: що сподобалося, що здивувало, що запам'яталося.

2.8. Вправа «Намалюй свої думки» (10 хв)

- a. Учні створюють плакат або малюнок проти куріння.
- b. Медіа-компонент: фотографії робіт викладаються на шкільний сайт або інтерактивну дошку, формуючи колективну виставку.

3. Підсумки заходу (5 хв)

1. Коротке обговорення: що нового дізналися учні.
2. Пропозиція показати настрій після уроку (смайли, емоційні картки, онлайн-голосування на інтерактивній дошці).
3. Наголос на важливості здорового способу життя, відповідального ставлення до свого здоров'я та підтримки друзів у правильних рішеннях.